БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген.

1961 ч. ИЮНЬ 25 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 149 (4939).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Антарктиданы шинчилээринге ачы-хавыяалары болгаш ол үеде көргүскен эрес-дидим чоруктары дээш, Антарктиданың 250 онза шылгараан шинчилекчилерин—Совет Эвилелиниң комплексилиг Антарктида экспедицияларының киржикчилерин ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң 1961 чылдың июнь 23-те Чарлыын ёзугаар ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Ленин ордени-биле шаңнатканнар болза: Антарктиданың 1-ги комплексилиг экспедициязының транспорт отрядының механик-чолаачызы И. Б. Абушаев, Советская станцияның начальниги В. К. Бабарыкин, Пионерская станцияның начальниги А. М. Гусев, Антарктиданың 4-кү комплексилиг экспедициязының начальниги А. Г. Дралкин, Антарктиданың 1-ги болгаш 3-кү далай экспедицияларының начальниги В. Г. Корт, Антарктиданың 2-ги комплексилиг экспедициязының улуг радиотехниги М. М. Любарец, ужар чүүл отрядының командири П. П. Москаленко, Антарктиданың 3-кү комплексилиг экспедициязының транспорт отрядының начальниги А. Ф. Николаев, Антарктиданың 4-кү комплексилиг экспедициязының ужар чүүл отрядының командири Б. С. Осипов, Антарктиданың 1-ги комплексилиг экспедициязының начальниги М. М. Сомов, Антарктиданың 3-кү комплексилиг экспедициязының начальниги Е. И. Толстиков болгаш Антарктиданың 2-ги комплексилиг экспедициязының начальниги А. Ф. Трешников.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле 25 кижи, «Хүндүлелдиг демдээ» орден-биле—75, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле 70 болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле 68 кижи шаңнаткан.

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ АЛМА-АТАДА ЧОРУП ТУРАРЫ

АЛМА-АТА. (СЭТА). Казах ССР-ниң болгаш Казахстанның Коммунистиг партиязының 40 чыл оюнуң байырлалынга киржири-биле Алма-Атада чеде берген СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев июнь 23-түн эртенинде Казахстанның найысылалындан 60 километр черде, далай деннелинден 1780 километр бедикте Тянь-Шань дагларында туруп турар бедик даг хөлү Иссык-Кульга чораан.

Н. С. Хрущев хөлге селгүүстээшкин кылган.

СЭТА-ның тускай корр. **Денисович, Огнев.**

Казахстанда байырлал

АЛМА-АТА, июнь 24. (СЭТА). Казах ССР-ниң болгаш Казахстанның Коммунистиг партиязының 40 чылынга тураскаатканы Казах ССР-ниң Дээди Соведининиң, Казахстанның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң байырлыг хуралы бөгүн маная болган.

Н. С. Хрущев президиумге көстүп келирге диниттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

«Совет Казахстан делгереп, чечектелип турзун» деп илеткелди республиканың Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Д. А. Кунаев кылган.

Байырлалдыг хуралга эш Н. С. Хрущев чүве чугаалаан, олурушканнар ону чылыы-биле уткаан. Оон чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын Н. С. Хрущев номчуурга, байырлалдыг хуралдың киржикчилери диниттиг адыш часкаашкыны-биле ужурашканнар.

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын Совет Эвилелиниң бүгү радиостанцияларынга дамчыткан.

Бистиң кайгамчыктыг аныяктарывыска алдар!

Календарьны ажа тырткаш көөр болзувусса, ында байырлалдыг хүннер эвээш эвес болгулаар. Олар шуптузу боттары онза байдалдарлыг. Ынчаарга бөгүн Совет аныяктарының хүнү—дөскелчок чалыы назынның байырлалы. Совет аныяктар бо чылын бодунуң байырлалын бистиң чурттуң амыдыралында шылгарангай, улуг болуушкунну — СЭКП-ниң XXII съездизин коммунистиг ёзу-биле уткуур деп лозуннуң адаа-биле эрттирип турарлар.

Бистиң чурттуң бүгү аныяк оолдарынга, кыстарынга база эр, херээжен комсомолчуларынга кыйгырыында Ленинчи комсомолдуң Төп Комитеди аныяк ажылышчы бүрүзүн мынчаар кыйгырган: ... «Съезд мурнуңуң чарыжынга киришпишаан, съездиге бүгү улустуң рапортунга сээн ажыл-хөрээнниң дугайында одуруглар бижиттинген турар кылдыр шак ынчаар ажылда. Хөй санныг дамырактардан болгаш кара суглардан терең суглуг хемнериң тургустунары ышкаш, партияның съездизинге бистиң комсомолчу белээвис бүгү-ле аныяк ажыл-ишчилериң күженишкиннери-биле шак ынчаар тургустунар апаар».

Коммунистиг партия кайнаар-ла кыйгыра-дыр, ону изиг күзел, маадырлыг ажыл-херектери-биле харыылаар Ленинчи комсомол, бистиң алдарлыг аныяктарывыс чогум-на ындыг долу шинтпирлигдаа ынчаш. Чурттуң хол дегбээн, орук-ис чок черлерде байлаан ажыглалга киирер, Сибирьниң болгаш Соңгу үүктүң тудугларынче, кур черлерни шингээдип алырынче, коммунизм тургузуушкунунуң мурнуку одуругларынче совет аныяктар боттарының акылары коммунистер-биле кады эрес-соруктуг чоруп турарын бүгү совет улус сеткил-ханыышкын-биле хүлээп көрүп турар.

Бистиң алдарлыг аныяктарывыстың сорук киирикчи ырларында бо одуруглар таварылга эвес:

Хүнге, хатка ужураштыр,
Күштүг ажыл демиселге,
Комсомолчулар кады-кожа
Хостуг эрес базып орлар.
Комсомолчулар,
Оожургал чок чүректер,
Эчис чолче
Эрес базаал,
Эргим чуртувус мандып
турзун!

Эрес соруктуг, оожургал чок чүректиг ындыг аныяк кижилерни бистиң областың кайызындан-даа—Кызылдың бүдүрүлгелеринде ажылчыннарның, чеди чылдың улуг тудуглары—Хову-Аксының «Тыва ковальт» база Ак-Довуракта «Тыва азбест» тудугларының тудугжуларының, Өвүрнүң, Мөңгүн-Тайганың, Эрзинниң малчыннарының болгаш Таңдының, Каа-Хемниң, Чөөн-Хемчиктиң тараажыларының аразындан хөй-биле көрүп болур. Оларның дыка хөй келир үеннің разведчиктери—коммунистиг күш-ажылдың звенозу, цеги, бригадазы азы шалыпчызы деп бедик атты чедип алган болгаш, а чамдыктары ол ат дээш эрес-шудургу демисежип турар. Кызылдың бус күжү-биле ажылдаар электростанциязында безин 12 бригадалар ол ат дээш демисежип турарын, а оларның ийизи ол бедик атты чедип алганын бо талазы-биле чижек кылдыр чугаалаарга-ла четчир. Ол коллективте социалистиг чарышка киришпээн, ажыл нормазын күүсетпейн турар чаңгыс-даа аныяк кижи чок. Бо станция ам СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты чедип алыр дээш демисежип турар.

Бистиң аныяктарывыстың бо үстүнде чаагай ажыл-херектериниң чамдык чижектерин областың өске-даа бүдүрүлгелеринден болгаш колхозтарындан, совхозтарындан база культура шугумунуң адырларындан солуннуң бөгүнгү дугаарының үшкү арнында парлаан. Кол чүве чүл дээрге Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң бүгү обласка сураглыг хойжузу, 590 хире ирттерни кадарган, оларның бирээзинден-не 4 кг ажыг дүктү ап турар комсомолчу Бүрбүжал ышкеш чаа-чаа аныяк кижилерниң тыптып турары кончуг өөрүнчүг. Чижээ, Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозтуң саанчызы комсомолчу Чооду Тиви чаасканда 49 инектерни саап, инек бүрүзүнден 1600 литр сүттү съездиге уткуштур саар хүлээлгени алгаш, 25 тонна сүттү саггаш, дужааган. Өске-даа ындыг чижектер областың булук бүрүзүнде бар.

Ынчалза-даа чедип алдынган чүүлдерге оожургап болбас, хүн бүрү улам-на бурунгаар базар, чаа-чаа бедиктерни чедип алыр деп Коммунистиг партия кезээде өөредип турар. Ынчангаш бо чүүлдүң эгезинде айытканывыс кыйгырыгда: «Иезиниң мурнунга төлеттинмээн өрелиг оглу ышкаш, бистиң аныяк салгакчыларывыс база-ла партияның сагыш салыышкыны, иениң чылыг ынакчылы дээш аңаа төлептиг харыылаар дээш ам-даа хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг» деп чугаалааның утпас херек. Ылаңгыя областың комсомолчулары болгаш аныяктары СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнүнге алдар кылдыр үлетпүрүп-даа, көдээ ажыл-агыйның-даа талазы-биле алган хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседир, хожудап турарларны мурнакчыларын деннелинге чедирер ужурлуг.

Совет аныяк кижи бүрүзү ажыл-ижин, эртем-билиин база бодунуң бүгү күжүн чон дээш бербишаан, идея талазы-биле бедик, салган сорулгазын чедип алырынга бүзүрелдиг, кызымаккай дээрзин базым бүрүзүниден көрүп турар бис. Ынчалза-даа бистиң аныяктарывыстың аразында хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, ажыл шагы үзер, ажылдың норма-чижээн күүсетпес болгаш ниитилелге ажыктыг күш-ажылгадаа киришпес, өөрөңмес-даа база маңгыссыг кижилериң салдарынга кире бээр чамдык кижилериң ам-даа барын база демдеглээр херек. Ынчангаш хамыктың мурнунда аныяктар ортузунга коммунистиг кижизидилгениң ажылын үндезини-биле экижидип, оларның ажыл-амыдыралының база өөредилгезинин, кижизидилгезинин, дыштанылгазының дугайында партия организациялары доктаамал сагыш салыр, бо талазы-биле комсомол организацияларын хүн бүрү удуртур, аныяктарның үнелиг эгелээшкиннерин деткип, оларга болур-чогууру-биле дузалаар ужурлуг. Чүгле ындыг таварылгада аныяк оолдар, кыстар оларның мурнунга партияның салган улуг чаагай сорулгазын төлептиг күүседип шыдаарлар.

Бөгүн, чалыы назынның, маадырлыг ажыл-херектериниң база күштүг-дидим чоруктуң, өөрүшкүнүң байырлалы—Совет аныяктарының хүнүнде бистиң алдарлыг аныяктарывыска чаагай алдар болгаш хүндүлел!

СЭКП-НИҢ XXII съездизинге УТКУШТУР

Социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинден

Чартык чыл дораан төнер. Июнь 30-ге чедир ам-даа: 20533 центнер эътти, 23348 центнер сүттү, 4816 центнер дүктү күрүнеге садар ужурлуг бис

Өвүр районнуң колхозтарында бо үеде хой кыргылдазы массалыг чоруп турар. Мурнунда чылдарда хой кыргылдазынга хол хачыларын хей ажыглап турган болза, ам колхоз санында электроагрегат-биле хой кыргыыр черлерни 2—3 чедир тургускулаан. Ам электромеханиктиг кыргылда кол черни эзлеп турар болгаш хол хачыларын чамдык таварылгаларда немелде күш кылдыр ажыглап турар.

Июнь 20-ге чедир Өвүр районнуң 427 центнер дүгү күрүнениң складынга кирген.

ЧУРУКТА: «Коммунизмче орук» колхозта кыргылда черинде электромеханиктиг кыргылда.

Фото В. Лутковтуу.

Мал ажылының продукциязын күрүнеге садар планның күүселдезиниң дугайында

1961 чылдың июнь 20-ниң медээзи

(Чартык чыл планынга улур хуу-биле)

Районнар аттары	Саткан сүт	Саткан эт	Саткан дүк
Тожу	95,6	112,3	50,0
Таңды	75,6	54,7	35,1
Бай-Тайга	74,0	66,6	46,9
Барын-Хемчик	70,6	51,5	57,2
Эрзин	69,9	44,8	95,0
Каа-Хем	67,3	61,0	58,1
Улуг-Хем	61,9	38,0	36,3
Бии-Хем	60,9	39,1	37,5
Чөөн-Хемчик	57,8	59,8	70,1
Өвүр	55,5	57,4	45,9
Тес-Хем	54,3	50,8	65,1
Совхозтар:			
«Тээли»	87,0	73,6	58,6
«Межегей»	81,5	30,0	38,9
«Кызыл партизан»	81,5	28,1	32,1
«Шекпээр»	76,2	81,7	55,3
«ҮТКА 25 чылы»	74,2	19,4	23,6
«Элегес»	73,8	16,3	11,4
«Тиилелге»	72,9	70,6	68,7
«Найырал»	70,2	35,4	10,1
«Сут-Хөл»	70,5	58,3	40,2
«Барлык»	67,4	24,1	46,9
«Өөк»	56,3	38,9	—
«Чыраа-Бажы»	55,7	75,8	80,0
«Улуг-Хая»	52,1	50,5	26,8

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында хой, өшкү кыргылдазының дугайында медээ

(1961 чылдың июнь 20-ге чедир)

Районнар аттары	Хойлар: Бүгү кыргаан хойның хуузу	Хойлар: Бир хой дан кыргааны (кг)	Өшкүлер: Бүгү кыргаан өшкүнүң хуузу	Өшкүлер: Бир өшкү-ден кыргааны (кг)
Тожу	86,2	1,9	73,3	0,5
Каа-Хем	71,5	1,4	62,7	0,5
Кызыл хоорай	70,6	1,0	—	—
Бии-Хем	66,8	1,0	55,4	0,7
Таңды	64,8	1,5	2,2	0,6
Эрзин	64,3	2,0	33,5	0,3
Чоон-Хемчик	61,4	1,5	21,8	0,3
Барын-Хемчик	61,1	1,1	27,0	0,4
Өвүр	30,5	1,8	59,2	0,3
Бай-Тайга	19,5	1,6	25,1	0,8
Совхозтар:				
«Улуг-Хая»	70,2	1,2	37,2	0,6
«Кызыл партизан»	63,0	1,4	—	—
«Барлык»	59,8	1,6	93,8	0,8
«Тиилелге»	57,1	1,5	—	—
«Сут-Хөл»	56,1	1,1	61,8	0,4
«Шекпээр»	53,7	1,6	—	—
«Тээли»	53,5	1,4	72,0	0,4
«Межегей»	48,6	1,5	—	—
«Найырал»	47,2	1,3	47,1	0,4
«Чыраа-Бажы»	46,1	1,3	47,1	0,3
«ҮТКА 25 чылы»	33,8	1,3	78,0	0,4
«Өөк»	23,0	1,5	—	—
«Элегес»	16,3	2,3	—	—

ЭКИ ЭГЕЛЭЭШКИН

СЭКП-ниң Бии-Хем райхомунуң бюрозу среда хүнүн ажылчы чоннарның мурнунга районнуң удуртур ажылдакчыларының политиктиг илеткелдер, лекциялар кылыр хүнү кылдыр доктаатканы шиитпирни бо чылдың июнь 13-те хүлээп алган. Райком бюрозунуң ол чугула шиитпирин ёзугаар районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының удуртур ажылдакчылары эрткен средада ажылчы чоннарның мурнунга янзы-бүрү темаларлыг илеткелдерни кылган.

«Хадың» көдээ ажыл-агый артелинин даргазы эш Бондаренко «Колхозту тургускандан бээр 20 чыл болган дугайы», партия эге организациязының секретары эш Шипулин «Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээнден бээр 20 чыл болганы» деп темаларга илеткелдерни колхозчуларга кылып бергеш, көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда туруп турар сорулгаларны тодаргай чугаалааннар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың түүнеллериниң дугайында илеткелди партия райкомунуң секретары эш Градобоев «Өөк» совхозтуң ажылчыннарынга, «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сут-бараан фермазының ажылдакчыларынга кылып берген. «Искра» колхозтуң даргазы эш Дежнев, «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелинин даргазы эш Кононенко, СЭКП райкомунуң ажылдакчызы эш Шынги болгаш өске-даа эштер ажылчы чоннарның мурнунга тус-тус илеткелдерни кылганнар.

Районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының удуртукчу ажылдакчыларының илеткелдериниң ажылчы чоннар улуг кичээнгей-биле сонуургап дыңнаан болгаш боттарының саналдарын берип, айтыгларны салып, ындыг илеткелдерни, лекцияларны среда санында кылыр дугайында СЭКП райкомунуң бюрозунуң шиитпирин изии-биле деткээннер.

Сорулга—бедик дүжүт

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозунуң Көк-Хаакта эш Никитинге удурткан ногаа бригадазы бедик дүжүт дээш эрте частан эгелеп эвээш эвес ажылдарны кылган. Ногаа тараан шөл бүрүзү сугну четчири-биле алыр кылдыр арык, буга-биле хандыртынган.

Огурецти 12 гектарга, арбузту 67, капустаны 8 гектар черге тарыгылаан. Чылда ийи катап дүжүт бээр капустаны 3,5 гектарда олурткан.

Бригадада Н. Петрикина, А. Никитина, А. Бижикмаа болгаш А. Кудрявцева олар элбек дүжүттү өстүрерин кол сорулга кылдыр салган ажылдап турарлар. Ногаажылар 26 сотка черден-не 3 тонна 800 кг капустаны алырын хүлээнгеннер.

Бүрен-Хем школазының 5—6 классларының өөреникчилери башкы В. Черноусованың удуртулгазы-биле ногаажылар бригадазында бүдүрүлге практиказы эрттирип турарлар. Өөреникчилер аңгы-аңгы звеноларда үстүп алган огородта ажылдап эгелээн. Амгы үеде алдыгы классчыларның Тамара Кимейге удурткан звенозу мурнакчы ажылдап турар.

Кубань тараа кезилдезин эгелээн

Совет-кыдат кады ажылдажылга

ССРЭ-ниң болгаш КҮР-нуң чазактарының аразында дугурушканың ёзугаар, экономиктиг болгаш эртем-техниктиг дем-каттыжылгазының айтыгларының талазы-биле чугаалажыышкыннар Пекинге болгаш Москвага болуп эрткилээн.

Чаагай сеткилдиг найыралдың болгаш бот-бодун билчириниң, хүндүлежириниң байдалынга болуп эткен чугаалажыышкыннарның чорудулгазында кайы-кайызынга экономиктиг болгаш эртем-техниктиг дем-каттыжылгазының айтыгларының талазы-биле санал-оналдарының бүгү талалыг солчулгазы болган. Кайы-кайы талазы эткен элээн каш чылдарның дургузунда ажылдың түүнелдерин үндүрген болгаш пролетаржы интернационализмнин, деңгээ-лерни база бот-бодунга акы-дүүмалышкы дузалажылганың принциптеринге үндезилеттинген, ССРЭ-биле КҮР-нуң аразында экономиктиг болгаш эртем-техниктиг дем-каттыжылгазы үре-түүнелдиг болган деп санаанар.

Экономиктиг дем-каттыжылгазының айтыгларының талазы-биле чугаалажыышкыннарның түүнелдеринге кайы-кайы талазы таарзынганын илереткен болгаш дугуржулга чарар чорук экономиктиг дем-каттыжылгазын улам ыңай быжыглаарынга болгаш ийи чурттарның улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге идиглиг болур деп санаанар. Олар янзы-бүрү хевирлерни ажыглап тургаш, эртем-техниктиг дуржулганы болгаш улус ажыл-агыйының, эртемниң база техниканың янзы-бүрү адырларында чедишкиннерни солчуруп моон соңгаар-даа боттандырарын талалар дугуржуп алганнар.

ССРЭ-ниң болгаш КҮР-нуң аразынга экономиктиг база эртем-техниктиг дем-каттыжылгазының айтыгларының талазы-биле дугуржулгага июнь 19-та Москвага ат салган.

(СЭТА).

КҮДР-ниң партия-чазак төлээлери Совет Эвилелинге келир

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң чалааны-биле Көрээ-ның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының даргазы, КҮДР-ниң Министрлер Кабинединиң даргазы эш Ким Ир Сенге баштаткан, Көрей Улус-Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлери бо чылдың июнының төнчүзүнде Совет Эвилелинге чедип келир.

Краснодар край. Кубаньда тараа культураларының ажаап алыышкыны эгелээн. Бо чылын Төрээн чуртка 150 миллион пуд тараанны бээр деп крайның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери ындыг хүлээлгени алган.

Дуржулга-көргүзүлге ажыл-агыйынга—Ново-Титаров районнуң Ленин аттыг колхозунга 6700 гектар черге тараа культураларының байлак дүжүдүн өстүргеш, Бүгү шөлдүң гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 32 центнерден эвээш эвес тараанны алыр деп турар. Ажаап алыышкынны ангылап ажаар арга-биле чорудуп турар. Ховуларда тараа кезер 27 лафеттиг жаткалар, оон иштинде 7-зин эжеш кылдыр тургускан машиналар болгаш 24 комбайннар ажылдап турар.

Ленин аттыг колхоз күрүнеге 12 муң пуд тараанны (кукурузабиле кады), садар.

Чурукта: Ленин аттыг колхозта күзүн тараан арбайны тараа кезер эжеш машиналар-биле кестирип турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АЛГАН СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЭЛГЕЛЕРНИ ЫЯАВЫЛА КҮҮСЕДИРИН ЧЕДИП АЛЫР

Область Соведиинің ийиги сессиязындан

Бо чылдың июнь 23-те ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Соведиинің II сессиязы Кызыл хоорайта болуп эрткен. Сессия мооң адаанда айтырыгларны чугаалашкан:

1. Көдээ ажыл-агый талазы-биле социалистиг хүлээлгелериниң Каа-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарда күүсеттинип турарының дугайы.
2. Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглерни бадылаары.
3. Организастыг айтырыглар.

Сессияның хүн чурумунуң бирги айтырыының талазы-биле Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң даргазы депутат **Д. Б. Ондар** болгаш Каа-Хем райкүүском даргазы депутат **Х. Л. Даржаа** илеткел кылган.

Эш Д. Б. ОНДАРНЫҢ алеткелинден

— Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук киргеш, бүгү совет улус-биле кады партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш, чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежип турар — деп, илеткелчи чугаалаан.

Районнуң көдээ ажыл-агыының ажыл-ишчилери бо чылын 35.461 тонна тараанны, 2810 тонна эштти, 2405 тонна сүттү, 252 тонна дүктү бүдүрер деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алганнар.

Алдынган социалистиг хүлээлгени чедиишкинниг күүседир сорулга-биле көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер чорукту көвүдедириниң организас-техниктиг хемчеглерин ажыл-агыйлар ажылдап кылган.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин, бистин районга көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер чорукту көвүдедир талазы-биле хемчеглерни колхозчуларга, ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга партия, совет организациялары калбаа-биле таныштырган.

Тарылга талазы-биле алдынган хүлээлгелерни район мынчаар күүсеткен: кызыл-тасты 109,7 хуу, арбайны 104 хуу, чигир свёклазын 132 хуу, кукурузаны 100 хуу күүсеткен. Часкы тарылга үезинде он-он чаа мурнакчылар илерээн.

Мал ажылының талазы-биле районнуң ажыл-ишчилери чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Бо чылдың июнь 1-ге чедир мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планын 100 хуу, хойнуун 108 хуу, өшкүнүүн — 118 хуу күүсеткен. Хойнуң баштайгы төрүлгези-биле район 100 хойга хамаарыштыр 68,3 хураганнарны дорук-туруп алган. 1960 чылда «Октябрь 30 чылы» колхоз 100 хой бүрүзүнден 47-ле хураганны алган болза, бо чылын ол колхоз чүгле бир төрүлгебиле безин 88,1 хураганнарны алган. Ол ышкаш Ленин аттыг колхоз 88,3 хураганнарны алган. «Октябрь 30 чылы» колхозта хойжу өштер Байлак болгаш Мешпен-оол олар 100 хой бүрүзүнден 100 хураганнарны алган, Ленин аттыг колхозта эш Сүсүгбей 100 хой бүрүзүнден 96 хураганнарны, эш Баянды—98 хураганнарны дорук-туруп алган.

Сүт садар талазы-биле чыл планын күүседир сорулга-биле эзт угланыышкынныг инектерден үш сүт-бараан фермаларын немей турган. «Искра» колхозта А. Күжүгет инек бүрүзүнден 450 килограмм сүттү, дуржулга станциязында эш Р. Монгуш 500 килограмм сүттү саап алган. Ол ышкаш мурнакчыларның саны көвүдеп турар.

Эзт садарының планын күүседир сорулга-биле 3284 баш мыйыстыг бода малды, 19.000 хой, өшкүнү, 856 хаваннарны семиртип турар. Ынчангаш эзт садарының чыл планын район хуусаа бетинде күүседип шыдаар.

Районнуң ажыл-агыылары баштайгы кыргылда-биле 141 тонна дүктү садар. Январьда төрүттүнген хураганнардан, нарын дүктүг хойлардан болгаш арткан бүгү хойларның агарлаашкынындан 51 тонна дүк база алдынар. Ынчангаш дүк садар талазы-биле хүлээлге ажыр күүсеттинер.

Комплексилиг 7 хойжу бригадалар тургустунган. Оларны сураглыг хойжулар: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лопсанчап, С. Сагбалдай, Д. Седен, С. Комбу, К. Ондар-оол, О. Дамчы, М. Оспан болгаш өске-даа коммунистер баштап турар.

Айыттынган хемчеглерни боттандырарына идиг болдурары-биле материалдыг сонуургалдың принципин ажыглаарынче улуг кичээнгей салып турар бис деп, эш Ондар чугаалаан. Бүгү ажыл-агыыларда немелде төлевирни чорудуп турар. Хүлээлгелер күүседир талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алганнарга шаңналдар тыпсырын доктааткан. Чижээ, «Октябрь 30 чылы» колхозта чүс хойга онаштыр хөй хураганнар алган хойжуларга мындыг шаңналдарны доктааткан: бирги шаннал үш дугуйлуг мотоцикл, ийиги шаннал — ийи дугуйлуг мотоцикл, үшкү шаңнал — бут-биле ажылдадыр дааранып машина болгаш оон-даа өске. Шаңналдың ындыг системазын районнуң өске-даа колхозтарында тургускан.

Социалистиг чаршыдың мурнакчыларына тыпсыр шилчиир кызыл вымпелдерни хөй-хөй ажыл-агыыларда тургускан. Ылаңгыя «Большевик», Ленин аттыг, «Искра» колхозтарда социалистиг чаршыды багай эвес организастаан.

Мал ажылында ажылдап турарларның болгаш механизаторларның амыдырал байдалын эжиждер талазы-биле хемчеглерни ап турар. Бо чылын малчыннарга 40 чүрттүлга бажыңнарын тудар. Колхозтарның сүт-бараан фермаларының төптеринде, хову турлагларында 38 кызыл булуңнарны тургускан.

Социалистиг хүлээлгелерни болгаш планныг даалгаларны күүседир талазы-биле чорудуп турар хемчегдерде четпестерниң дугайын илеткелчи бот-шүгүмчүлелчи ёзу-биле база тодаргай чугаалаан.

Районнуң мал ажылында ам-даа хөй четпестер бар. Бүгү инектериниң 28 хуузу, хойларның 38 хуузу, өшкүлериниң 42 хуузу чүгле төрүүр малдар болуп турар. Районнуң 3771 инектеринден июнь 1-ге чедир чүгле 1978 инектер төрээн. Бо чижек болза районда малдың эдержилгезин четпес организастап турарын хереченгей турар. Хөй-хөй ажыл-агыыларда хаван өстүрер болгаш семиртир ажыл багай организастаттынган.

Мал ажылының продукциязын бүдүрер талазы-биле четпестерни илеткелчи демдеглээн. Июнь 1-ге чедир район сүт саарының чыл планын 24,6 хуу, эзт бүдүрерин — 56 хуу күүсеткен. Ол ышкаш эрткен чылдың беш айларында инек бүрүзүнден 250 килограмм сүттү саптан болза, бо чылдың беш айларында — 200 килограмм сүттү саап алган. Ылаңгыя «Чыраа-Бажы» совхозта, Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарда сүт саалдазы куду болуп турар.

Социалистиг хүлээлгелерни күүседип турар талазы-биле айтырыгларны район Соведиинің сессиязынга болгаш райкүүскомнуң хүралдарынга чугаалашкылаан. Хөндергей болгаш Баян-Тала, Кызыл-Тайга болгаш Суг-Аксы Советтер социалистиг чарыжын бот-боттары хынаарыгын организастаан. Көдээ ажылагыйның ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгелериниң түңнелдерин кылыр комиссиялар Советтерде тургустунган.

Оон-биле кады социалистиг чаршыты удуртур талазы-биле ажылдың четпестерин илеткелде айыткан. Район Соведиинің күүскому көдээ ажыл-агыыны ам-даа кошкак удуртуп турар деп илеткелчи миннип демдеглээн.

Эш Х. Л. ДАРЖААНЫҢ илеткелинден

Каа-Хемниң тараажылары болгаш малчыннары, көдээ ажыл-агыының тускай эртемниглери болгаш бүгү ажыл-ишчилери боттарының арга-ларын санап көрүп, база ажыглаттынмаан курлавырларын илереткеш, чеди чылдың үшкү чылы—1961 чылда бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин болгаш зоналар аайы-биле чөвүлел хүралдарга эш Н. С. Хрущевтуң айтыышкыннарын күүсеткиншаан, районнуң колхозтары тарылга шөлдериниң структуразын кызыл-тас болгаш арбай тарылгаларын көвүдедириниң талазынче эде көрген болгаш тарылга шөлүн 41,6 мун гектар чедирерин, 3 мун гектар күр черни шингээдип алырын, тараа бүдүрерин 41 мун тонна чедирерин, күрүнеге 1 миллион 525 пуд тараанны садарын, ниитиниң малынга 17 мун тонна сигеннин, 27 мун тонна силосту белеткээрин хүлээнген.

Телевилеттинген хемчеглерни күүсеткиншаан, районнуң көдээ ажыл-агыының ажыл-ишчилери чамдык ажылдарны кылган. Часкы хову ажылдары эзээн кыска болгаш эки агротехниктиг хуусаада чоруттунган. Тарылга шөлү 42,6 мун га, азы хүлээлгеден 1023 га хөй, оон иштинде тараа культуралары 34 мун га болган. А кукуруза тарылгазы 2327 га азы хүлээлгеден 327 га хөй болган.

«Коммунизмче орук» колхозтуң хову бригадазының бригадири эш Жүйков чер ажылының бедик культуразының бригадазы деп атты чедип алыры дээш чаршыдың эгелекчизи болган. Ол эгелээшкинни партия өбкому болгаш облкүүском база районнуң партия, совет органнары деткээн. Ол эгелээшкинни долгандыр организакчы улуг ажыл чоруттунуп турар. Ол эки түңнелдерни берип эгелээн.

Бүрен-Аксы көдээ Советтиң чоруткан ажылының түңнелинде «Кызыл тук», Ленин аттыг колхозтар часкы тарылга кампаниязын организастыг болгаш бедик шынарлыг эрттирген. Алган хүлээлгелерин күүседиринге медерелдиг улегер-чижекти көргүзүп турар хөй-хөй кайгамчык ажыл-ишчилер ажылагый бүрүзүнде өскен. Чижээ, трактористер эштер Мурыгин, Старопубцев, Сымчаан-оол, Комбу («Кызыл тук» колхоз), К. Кнехт, Л. Дресвянников («Коммунизмче орук» колхоз), Лошкаров, И. Миньков, Токбал, С. Миньков (Ленин аттыг колхоз), Анчы Мижит-оол («Бурунгаар» колхоз) болгаш өскелер-даа боттарының агрегаттары-биле хүнде 36 гектарны чаштырар нормалыг тургаш, 60—126 гектарны чаштырып турган.

Ындыг болза-даа бир эвес район Совединиң күүскому, Федоровка болгаш Көк-Тей көдээ Советтериниң күүскомнары, «Совет Тыва», «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарның баштаар черлери часкы тарылганы чорудар талазы-биле ол ажыл-агыыларга турган четпестерни өй-шаанда узуткап, чогуур хемчег алган болза, часкы тарылганың түңнелдери моон-даа эки болур турганын демдеглээр херек.

Район чайты чер андарарының планын чүгле 50,5 хуу күүседткен. Ол чутула ажылды күүседир талазы-биле «Совет Тыва», «Кызыл тук» колхозтар кедергей хожудап турар.

Амгы үеде колхозтарның хову ажылдакчылары бүгү тарылгаларның чайгы ажаалдазын, ылангыя кукурузаның, картофельдиң база чигир свёклазының олуруглар аразының ажылдап кылышкынын чорудуп турар.

Районнуң ажыл-агыылары барыкла 43 мун га тарылгаларны, оон иштинде 34 мун га тараа культураларын ажаап алыр ужурлуг. Чүгле аңаа эки белеткел дужут ажаап алышкынын, күрүнеге тараа садарын база үрезин урарын чедиишкинниг чоруларын хандырар. Ындыг турбуже дужут ажаап алышкынынга белеткеливис дыка багай. Септезе чогуур 101 комбайннардан, тарааны ангылап ажаарынга хереглээр 42 жаткалардан чаңгыс-даа комбайн, жатка септеттинмээн. «Совет Тыва», «Бурунгаар», «Октябрь 30 чылы», «Ленинчи орук» колхозтар дужут ажаап алышкынының техниказын септээринче бөгүнге чедир эгелеп кирбээн.

Ниитиниң мал ажылын 1961 чылда эргежок чугула хемчээлдиг бөлүүн, шыктыг болгаш концентраттыг чемнер-биле хандырарының бүгү арганары бар. Кукурузаны чайын эки ажаап база ону күзүн өй-шаанда силостап алыр болзувусса, четчир хемчээлдиг кукуруза силозун салып ап болур бис. Кукуруза силозундан ангыда, колхозтар шыктыг чем кыдыр чигир свёклазын база ажаап алыр. Ындыг болза-даа чамдык колхозтарның удуртукчулары сиген кезилдезинге болгаш силос салышкынынга оожум белеткеннип, сиген ажаап алыр техниканың септелгезин куду темпилиг чорудуп турар.

Районнуң ажылчы чоннары мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни алган. Бо чылын 1800 тонна эштти, 2350 тонна сүттү, 70 тонна дүктү бүдүрер, күрүнеге 1370 тонна эштти, 1723 тонна сүттү, 70 тонна дүктү садар, мыйыстыг бода малды 10,3 хуу, оон иштинде инектерни 28,6 хуу, хойларны болгаш өшкүлерни — 18 хуу, хаваннарны — 18,7 хуу, куштарны — 36,1 хуу өстүрер бис.

Каа-Хем районнуң малчыннары социалистиг хүлээлгелерин күүседири-биле чамдык ажылдарны кылган. Мал кажааларын эде дериири бүгү колхозтарда дооступ турар. «Совет Тыва», «Бурунгаар» колхозтардан ангыда, бүгү колхозтарда инектерни механиктиг саалда-биле саары боттанган. Хойларны кыргыыры бүрүү-биле механизастаттынган. Малдың семириир өзүдезин эжиждери-биле ону шала акталаар ажыл чоруттунуп турар. Амгы үеде саар инектерни дүн-хүн иштинде одарладып кадарары 6 колхозта организастаттынган. Оон түңнелинде сүттүң ниити саалдазы 18—20 хуу көвүдээн. Көдээ ажыл-агый малдарын тарып боозадыр станцияның салбыры бо чылдың эгезинде район төвүнде тургустунган, ол салбыр бүгү колхозтарны хандырып турар.

Уксаажыдылга ажылын чурумчудар талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунуп турар, хойларның бонитировказы чоруттунган болгаш өске-даа хемчеглер алдынып турар. Райкүүском болгаш колхозтар баштаар черлери хаван ажылын сайзырадыр талазы-биле бүгү-де эргежок чугула хемчеглерни чорудуп турар, ол-даа ыракта четпес дээрзин билир бис. Ынчалзажок бир эвес эрткен чыл-биле деңнээр болза, чамдык чедиишкиннер бар, амдыында баштайгы оолдаашкын-биле төрүүр кол хаваннардан 7, дунгуш хаваннардан 6,9 хаван оолдары алдынган. Эрткен чылга деңнээрге 2,6 катап хөй хаваннар семиртилгеде тургустунган. Дөрт колхозтуң хаван фермаларын чайгы лагерь байдалынче шилчиткен.

«Кызыл тук» колхоз ниити сүт саалдазын эзээн көвүдеткен. Ол ажыл-агый июнь 20-ге чедир сүт садарының чартык чыл хүлээлгезин 88,2 хуу, эзт талазы-биле 79,1 хуу күүсеткен.

Районнуң дээре саанчылары У. Блинова, Н. Тумакай, Никифорова, Н. Белекмаа, З. Лопсан оларга быжыглаан саар инек бүрүзүнден бо чылдың беш айларының иштинде 600 литрден хөй сүттү саптан, «Совет Тыва» колхозтуң хойжулары Кодур-оол, Тамба быжыглаан хой бүрүзүнден чүгле часкы кыргылдада безин 1,7—2 кг дүктү кыргып алган.

Чартык чылда 323 тонна эзтти, 826 тонна сүттү, 43 тонна дүктү күрүнеге садар хүлээлгелиг бис. Июнь 20-ге чедир эзт садар хүлээлге 61,2 хуу, сүт—67,2 хуу, дүк—60,4 хуу күүсеттинген. Бистин алган хүлээлгелеривис хуусаазында күүсеттинер хире аргалар болгаш курлавырлар бар. Районнуң ажыл-ишчилериниң ортузунга организакчы ажылды калбартып, бүгү хемчеглерни ап тургаш, көдээ ажылагый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле 1961 чылда алган социалистиг хүлээлгелеривисти партияның XXII съездизи ажыттынар хүнге чедир күүседип шыдаар бис.

САНАЛ-ШҮГҮМЧҮЛЕЛДЕРДЕН

Бир дугаарында областың белеткелдер эргелелиниң начальниги депутат эш **А. М. Арланмай** сөс ап чүве чугаалаан. Ораторнуң демдеглээни болза Чөөн-Хемчик райкүүском, көдээ Советтериниң күүскомнары алдынган социалистиг хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны Советтериниң сессияларынга, күүскомнарның болгаш чоннуң хүралдарынга барык-ла чугаалашпайн, бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни албайын турар. Оон түңнелинде дыка хөй чугула хүлээлгелер районда бүгү күүсеттинип турар.

Районнуң колхозтары болгаш совхозтары чинге-тараа, чаңгыс болгаш хөй чылдыг сигеннер тарыырының планын күүсетпээн. Бо чылдың тарылга шөлдеринге 37.970 тонна өдекти төгер турган, чүгле 8194 тоннаны төккен. Малдың ниити санында төрүүр малдың баш саны кончуг эвээш, төрүүр чүс баш малдан чаш төлдү диригге ап турары ыракта эвээш, малдың продуктулуу ам-даа куду. Мал ажылының продукциязын күрүнеге садарының планын районнуң колхозтары болгаш совхозтары багай күүседип турар. Июнь 20-де турганы-биле алыргa, олар чартык чылдың планындан күрүнеге 364 тонна сүттү, 259 тонна эзтти, 47 тонна дүктү чедир сатпаннар.

Депутат Арланмай көдээ ажылагый продуктуларын белеткээриниң чартык чыл планының областа четпес күүсеттинип турарын тодаргай фактыларга көргүзүп шүгүмчүлээн. Июньнуң 20-де турганы-биле алыргa, сүт садып алыр план 66,2 хуу, эзттии—52,2 хуу, дүктүү—54,3 хуу күүсеттинген. Белеткелдериниң бо чугула хевирлерин ылангыя Тес-Хем, Өвүр, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның колхозтары, «Барлык», «Улуг-Хая», «УТКА-ның 25 чылы», «Элегес» совхозтар дыка багай күүседип турар деп демдеглээн. Советтериниң бүгү-ле организакчы, тайылбыр массалыг ажылдарын белеткелдериниң планнарын чедиишкиннинг күүседиринче угландырарын эш Арланмай болдунуң саналынга айытган.

— Областың ажыл-агый болгаш культура амыдыралынга автоажылагый шиитпирлиг рольду ойнаар ужурлуг, ындыг турбуже ол чамдык ажыл-агыыларда амгы үеде сандаргай байдалда туруп турар—деп, ИХЭ-ниң начальниги депутат эш **М. Б. Артас** чугаалаан.—Маңаа, бо сессияда илеткелин кылып турар районнарны онзалап айтыр херек. Каа-Хем районда бүгү машинаның 56 хуузу, Чөөн-Хемчик районда — 33,91 хуузу үрелик. Оларның иштинде чамдык ажыл-агыыларны ап көөр болза дендии ажыл-агыйжы эвес байдал көстүп турар.

Каа-Хем районнуң Сизимде ыяш ажыл-агый черинің 20 машиназындан 19, «Коммунизмче орук» колхозтуң 13 машиназындан 8, «Тиилелге» колхозтуң 10 машиназындан 7, «Бурунгаар» колхозтуң 15 машиназындан 7, «Совет Тыва» колхозтуң 9 машиназындан 7, райпонуң 5 машиназындан 4 машина үрелик болгаш ажыглаттынмайн турар. Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана АТК-зының бүгү машиналарының барык 70 хуузу, «Чыраа-Бажы» совхозтуң 18 машиназындан чүгле 2, «Суг-Хөл» совхозтуң 52 машиназындан 29, дуржулга станциязының 24 машиназындан чүгле 10 машина шимчеп турар.

Автоажыл-агыйында шак мындыг байдал-биле моон соңгаар канчаңдаа эптежип болбас, чүге дээрге бо байдал салдынган сорулганы чедиишкинниг күүседиринге моондак болуп турар деп, эш Артас демдеглээш, моон соңгаар автоажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринче угланган тодаргай саналын берген.

Депутат эш **И. Д. Былин** орук ажыл-агыйында улуг четпестерни демдеглээн. Чазап кылыр орудтарның төлевилелин-даа кылып, тудуп-даа турган, оон чогуур хемчээл байдалын болгаш чүүктү кедүрер күүшыдалын барымдаалавас чүүл бар, ындыг байдалды моон соңгаар болдурбазын депутат сүмелээн.

Дараазында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры депутат эш **О. Ч. Лопсанчап** сөс алган.—Бистин колхозтуң хойжулары СЭКП-ниң XXII съездизинге алдаржыткан бедик хүлээлгелерни алган, оларны ам багай эвес күүседип турар деп, эш Лопсанчап чугаалаан. — М. Мөнге, М. Мешкен-оол, К. Байлак болгаш өске-даа чамдык хойжулар төрүүр 100 хойдан 100 хураганнарны алгылаан. Хойнуң бирги кыргылдазында хой бүрүзүнден 2 килограммдан 2,5 килограмм дүк алдынган. Бо бүгү болза бистин алган хүлээлгелеривистиң күүсеттинип болурун хереченгей турар. Эш Лопсанчап оон ынай, «Октябрь 30 чылы» колхозта болгаш черле районнуң өске-даа ажыл-агыыларында сүт бүдүрүкчүлерни чөп ажыглаарын, тарып боозадылганы колхозтарда ам-даа четпес организастап турар. Бо четпестерни чайладыр талазы-биле тодаргай хемчеглер алырын сүмелевишаан, эш Достак-оол тарылганы ажаап өстүрериниче онза кичээнгейни угландырган.

Сессияга облкүүскомнуң даргазы эш **М. К. Мендуме** база чүве чугаалаан. Ол, социалистиг хүлээлгелерни Каа-Хем болгаш Бии-Хем районнарының канчаар күүседип турарын делгеренгей-биле анализтевишаан, алдынган хүлээлгелерни чедиишкиннинг күүседип, оон-биле СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге чаа улуг-улуг чедиишкиннер-биле ужуражыр талазы-биле тодаргай сорулганы айытган.

Сессияга депутаттар **К. Г. Банюков, Д. Ч. Доржу,** Тес-Хем райкүүскомнуң даргазы эш **О. К. Оолак** олар база санал берип чүве чугаалаанар.

Область Совединиң II сессиязы организастыг айтырыгларны чугаалашкаш, областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигине эш **М. Б. Достак-оолду,** областың белеткелдер эргелелиниң начальнигине эш **А. М. Арланмайны,** областың «көдээ ажыл-агый техниказының» каттыжышкынының даргазына эш **М. Е. Абрамовту** бадылаан. Оон ынай область судунуң үүнүп чоруткан улус төлээлериниң орнунга 15 улус төлээлерин немей соңгаан.

Сессия соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглернин дугайында облкүүскомнуң даргазының бирги оралакчызы эш **В. А. Соколовтуң** информациязын дыннааш, бо талазы-биле хемчеглерни база бадылаан.

Область Совединиң II сессиязы организастыг айтырыгларны чугаалашкаш, областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигине эш **М. Б. Достак-оолду,** областың белеткелдер эргелелиниң начальнигине эш **А. М. Арланмайны,** областың «көдээ ажыл-агый техниказының» каттыжышкынының даргазына эш **М. Е. Абрамовту** бадылаан. Оон ынай область судунуң үүнүп чоруткан улус төлээлериниң орнунга 15 улус төлээлерин немей соңгаан.

Сессия соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглернин дугайында облкүүскомнуң даргазының бирги оралакчызы эш **В. А. Соколовтуң** информациязын дыннааш, бо талазы-биле хемчеглерни база бадылаан.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партийжи массаларның киирген саналы-биле

СЭКП ТК-ның 1959 чылдың июнь 26-да хүлээп алган доктаалын ёзугаар үлетпүрде, транспортта, тулугда болгаш садыгда партия организацияларының талазында администрация чериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар - эргени боттандырар талазы-биле комиссияларны Кызыл хоорайда бүдүрүлгелерде, транспорт черлеринде партия эге организацияларында тургускан. Партияның иштики демократиязын улам калбартып, чер-черде ажыл-херектиң байдалы дээш коммунистерниң харыысалгазын дыңзыдып, идепкейин бедидеринге ол комиссиялар улуг идиглиг болуп турар.

Оларның составынга эрткен чылын 115 коммунистер соңгуттурган. Администрация чериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени боттандырар талазы-биле комиссияларның хөй нуруузу идепкейлиг ажылдап, үлетпүрну, тудугну, садыгны эргелеп башкарар херекке партийжи массаларның калбак киржилгезин хандырып турар. Чижээ, төп электростанцияның партия организациязында (секретары эш Фетисов) комиссия коллективтиң кежигүннериниң техниктиг өөредилгезинде улуг четпестерни илереткеш, бо талазы-биле ажылды эжиждерин чедип алган. Ам ында ажылдакчыларның техниктиг өөредилгезин организастаан, цехтер аайы-биле 150 кижи өөренип, боттарының техниктиг билиин, мергежилин бедидип турар.

Автопарктың ажыглалын контрольдаар талазы-биле № 2 АТК-да комиссия (даргазы эш Расчупкин) эрткен чылын болган отчёт-соңгулдалыг хүралдан бээр боттуг ажылдарны кылган. Дүнеки эзлчегде ажылдаар слесарьларга, токарьларга эргежок чугула лампаларлыг бөрттерни ол комиссияның саналын ёзугаар хандырып берген, цехтерге арыг агаар киирер херекселдерни тургускан. Автомашиналар септелгезинге ажылдап турган чолаачыларны боттуг ажыглаар дугайында комиссияның саналын администрация чери өөренип көргеш, ол айтырыгга хамаарыштыр тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган, боттандырып турар. Даг экспедициязының автобазазында машиналар септелгезинин шынарын контрольдаар талазы-биле комиссия (даргазы эш Шустов) бодунуң ажылын эжиктеп. Кол болгаш үүрмек септелгете киирген машиналарны хынаарынга чүгле комиссия кежигүнерин эвес, харын инженер-техниктиг ажылдакчыларны база киириштирип турар. Автомашиналарның моторларын болгаш артык кезектерин чүүр херекселди ол комиссияның саналып ёзугаар механизастаан.

Администрация чериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени боттандырар талазы-биле комиссияларның ажылынга удуртулганы облпотребсоюзтуң АТК-зында партия организациязы (секретары эш Подольский), Кызылдың пассажиждер АТК-зында эге организация (секретары эш Кудрина) эжиктеп. Ажылчыннар, чолаачылар ортузунга ажылды эжиждер, оларның күш ажылын дээре организастаар айтырыгга хамаарышкан чугула саналдарны ында комиссиялар киирип турар.

Партийжи массаларның инициативазын бедидеринге, администрация чериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени боттандырарынга, оларның идепкейлиг киржилгезин хандырарынга чугула ужурдузалыг комиссияларның ажылынче чамдык партия организацияларының секретарларының кичээнгей салбайын турарын демдеглээр херек. Чижээ, «Тыва тудуг» трестинде партия эге организациязының секретары эш Филимонова, ағлы заводунда парторганизация секретары эш Кобяков олар комиссияларның ажылынга практиктиг дузаны чедирбээн, оларның көдүрген айтырыгларынче кичээнгей салбайын келген.

Комиссиялардың көдүрген айтырыгларын чамдык будурулге черлериниң удуртукчулары, ында партия эге организациялары херекке албайын турар фактылар бар. Область типографиязында партия организациязының чанында комиссия (даргазы эш Бражников) ол будурулге чериниң ажылын эжиждеринге холбашкан чугула айтырыгларны көдүрүп, тодаргай саналларны киирген турган. Чижээ, парламентчегинге эдилгелер кылыр столдарны тургузар дугайында комиссия санал киирген, а типографиянын директору коммунист эш Чемков ук саналды амга чедир күүсетпээн, чүгле куруг аазашкынныр кылырынга өйлешкен. Партия организациязының секретары эш Жаров ол комиссияның киирген саналдарын детквээн. Септелге заводунда партия организациязының секретары эш Михальченко ында комиссияның ажылынга удуртулганы сөөлгү үеде кошкаткан.

Администрация чериниң ажыл-чорудулгазын партия организациязының контрольдаар эргезин боттандырар талазы-биле комиссиялардың даргаларының семинарын СЭКП хооркомунуң өргкилдизи 1961 чылда 2 удаа организастаан. Ындыг болза-даа, ол комиссиялардың ажылынга удуртулганы күштелдирер талазы-биле партия организацияларындан негелдени хооркомнуң өргкилдизинин кошкак тургусканын демдеглээр херек.

П. МУРЕНКОВ,
СЭКП хооркомунуң инструктору.

ХАРЫЫСАЛГАДАН ЧАЙЛАВАС

Колхозчу өнчү дээрге, ниитиниң социалистиг өнчүзү болур. Ынчангаш ниитиниң өнчүзүн карак огу дег камгалаары — колхозчу бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези. Ындыг турбуже, ниитиниң өнчү-хөреңгизин самчыгдаар, оорлаар чоруктар амдаа бар. Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң тракторизи Кончук Даш-оол чоокта чаа колхозтуң садып алган «ДТ-54» деп тракторун, оон соонга тракторга кошкан сөөртүр тергезин эккел чораан орук ара үрээн. Колхоз баштаар чери Кончук Даш-оолду хемчег алган сөөлүнде, ол удатпаанда база «ДТ-54» деп тракторну харыысалга чогу-биле өртеткен. Районнуң улус суду Кончук Даш-оолдуң херээн тодаргай истеп хынааш, ону кеземче хоойлузунуң 99 чүүлү-биле бир чылда хосталгазын казып шииткен.

«Кызыл тук» колхозтуң трактор-хову бригадазының бригадири турган Борбаанды Компаэт биле колхозтуң чиик машина чолаачызы Көк-Хуна олар бригадага үрезин сөөртүп чедирер дээнин ажыглап алган, колхоз складындан 6 шоодай арбай үрезинин «ГАЗ-69» деп чиик машинага чүдүргеш, оон чүгле үш шоодайын бригадага чедирген, оон өске үш шоодай арбайны хуузунда шингээдип ажыглаары-биле бузуруп оорлаан, ооң иштинден бир шоодайны көдээ Советтиң секретары турган Хереле 10 рубльге саткан. Оор херээ биллине бээр ыраа апаарга, олар черге чажыдып суккан 2 шоодай арбайын сүтке төпкени илерээн. Истелге органнары ол оорларны тулуп бажынналаан.

Колхозчу Очур («Кызыл тук» колхозта) артельдың аттарын бодунуң туразы-биле мунуп ажыглап, колхоз будурулгезинге орта ажылдавайн, хуузунда аңнап турган дугайында оон үүлгединин суурнуң ажылчы чоннарының ниити хүралынга чугаалашкаш, Очурга хой ниитиниң шынгыы доңгулдазын хүлээткен. «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжулары Самдан, Сандал хойну харыысалга чогу-биле ажаагаан түңнелинде, эзээн хөй хураганнарны өлүрген.

Колхоз баштаар чери Сандааны чүгле хойжу ажылындан хостаан боордан башка, аңаа кандыг-даа харыысалга хүлээтпээн болгаш Самданы чоокка чедир хемчег албайын келген. Ниитиниң өнчү-хөреңгизиниң камгалалын күштелдирерге, ону оорлаар, самчыгдаардар-биле кам-хайыра чок демиселди күштелдирери чугула.

А. АДЫГЖЫ,
Өвүр районнуң прокуроры.

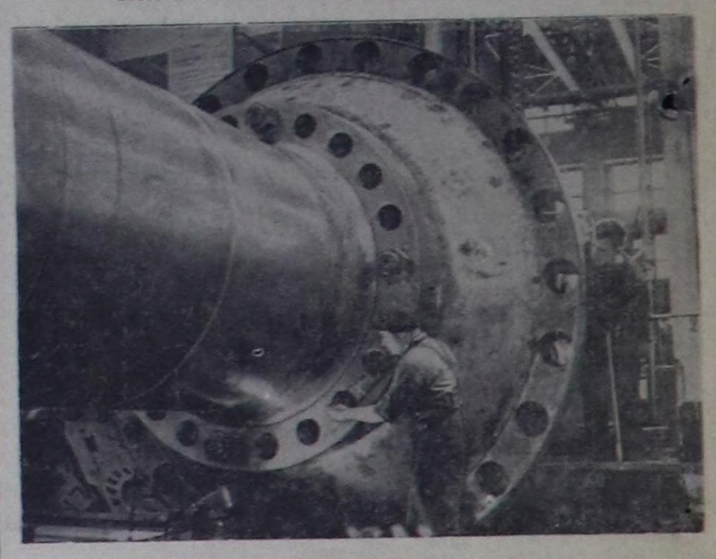

ЛЕНИНГРАД. Металл заводунуң турбина тудунчулары чеди чылдың шалыпчы тудуу — Воткин ГЭС-ке баштайгы гидравликтиг турбинаны чогаадып кылыр талазы-биле ажылдап турар. Күчүзү чүс мун киловатт болур ол турбинаны июньнуң төнчүзүнде кылып дооскан турар.

ЧУРУКТА: токарь В. А. Петухов (солагай талазында) болгаш дузалакчы Н. Ф. Белик олар турбинаның ажылчын дугуюнда ажылдап турлар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТӨРӘӘН ПАРТИЯВЫСТЫҢ СЪЕЗДИЗИН КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ УТКУУЛУ!

Совет аныяктарның хүнүнге холбаштыр

Тудугжу кыс

— Бистің Валявыс биче сеткилдиг, ажыл ишке өзулуг-ла кызымак кыс чүве—деп, штукатурлар бригадазының бригадири Александра Ивановна Стеценко кончуг-ла шын чугаалап турар.

Валя Кноп «Тыва тудуг» трезинге ийи ажыг чыл иштинде штукатурлап ажылдап келген. Бо аразында ол бодун төлептиг аажы-чаңныг, аксеткилдиг, ажылынга бердинген ажылчын кылдыр көргүзүп, эш-өөрүнүң хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алган.

Бо алызындан мергежилдиг аныяк кыс бус-биле ажылдаар электростанцияның, аптеканың төп складының, 96 квартиралыг бажыңның тудуунга идепкейлиг киржип, кылыр ажылының үлүг-нормазын үргүлүү ажыр күүседип келген.

Бүдүрүлгеге ажылдавышаан, Валя Кноп ажылчын аныяктарның кежээки школазында база өөренип турар.

Күш ажылга үлегер-чижектиг, эки ажылдап турары дээш комсомолчу Валя Кноптуң В�лКСМ-ниң Кызыл хооркому болгаш Трест чеди хүндүлүг бижиктер-биле шаңнаан.

Валя Кноптуң ажылдап турар бригадазы СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш коммунистиг күш-ажылдың бригадазы кылдыр ададыр эргени чедип алыры-биле бо хүннерде улам-на улуг күжеңнишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Валя Кноп хананы штукатуралап тур.

Фото А. СМАГИННИИ.

ПАРТИЯВЫСТЫҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының XXII съездизинге бүгү совет улустун белеткелинин бо хайныышкынныг хүннеринде Кызыл хоорайның комсомолчулары болгаш аныяктары соруг кириишкиниг ажылдап, төөгүлүг чеди чыл планының үшкү чылының оналгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселге салыышкының киирип турарлар. Аныяктарның кириишпейн турары бүдүрүлге болгаш тудуг участоктары хоорайда барык чок. «Төрээн партиявыстың съездизин коммунистиг ёзу-биле уткуулу!» деп лозунгун адаа-биле социалистиг чаршыны үлетпүр бүдүрүлгелериг, тудуг, транспорт черлериниг комсомол организациялары аныяктар өртүзүнга калбартып турар.

СЭКП-ниг XXII съездизинге белек кылдыр хоорайның аныяктарының кылган чүүлдерин Совет аныяктарның хүнүн таварыштыр демдеглээри чугула. Бо чылдың беш айларында продукция бүдүрер планны ажыр күүседир херекке аныяк ажылчыннар боттуг салыышкының киирген. Облпотребсоюзтун АТК-зында аныяктарның 2 бригадазын тургускан. Ол бригадаларның кежигүннери хүн бүрүде нормазын ажыр күүседип келген болгаш коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын чедип алыр дээш шимчээшкинге идепкейлиг киржип турар.

Төрээн партиязының съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш № 2 АТК-ның аныяк чолаачылары социалистиг чаршыка киришкеш, бо чылдың эгезинден бээр 16 тонна бензинни камнап алган болгаш тонна-километр бүрүзүнүң бөтүнезин 6 көпеех чигеткеннер. Ол АТК-да коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы комсомолчу эш Юрий Федяев бүдүрүлге планын ай санында 200 хуу күүседип, ам 1963 чылдың үлүүнге киириштир ажылдап турар. Ында коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери эштер Иван Мишин, Раис Ахмедзянов, Виктор Увсов, Александр Яровиков олар хүн бүрүде ийи норманы күүседип турарлар. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, өөренир, чурттаар дээш шимчээшкинде ам чугле түстүс бригадалар эвес, харын цехтер, коллективтер киржип турар аларган. Чижээ, төп электростанцияның химия цегинин ажылчыннары коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп атты чедип алыр дээш чаршыта идепкейлиг киржип, планын ажыр күүседип келген. Цехтин бүгү ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары өөренип, кайы-кайызының ажылынга дузалажып, мергежилин бедидип, өске цехтернин ажылчыннарынга практиктиг дузаны чедирип эгелээн.

«Сельэлектронун» тудуг-монтаж эргелелинде эш К. Горевке удурткан бригаданың кежигүннери бүдүрүлге планын ажыр күүседип, хөй-ниитинин ажылынга мурнакчы киржип, өөредилгезинге, хуузунда амыдыралчуртталгазынга, ниитинин черлеринге үлегерин көргүзүп турар. Ол бригадага коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын тывыскан. Коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери СЭКП-ниг XXII съездизинге алдар кылдыр бо чылдың он айларының планын октябрь 17-ге чедир күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден ажыр 3 хуу бедидер дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

Хлеб заводунда комсомолчу эш Валентина Камалованың удуртқан аныяктар бригадазы күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алган. Олар чыл планын СЭКП-ниг XXII съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир күүседирин хүлээнген болгаш коллективте бот-тывынгыр уран чүүл белгүмүнүн ажылынга, спорт маргылдааларынга идепкейлиг киржип турар. Кызыл-Хавак шахтазында эштер Еремин, Михутин оларның удуртқан бригадалары коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп атты чедип алыр дээш чаржып, ай санында кайызы-даа 100 тонна хөмүр даштыказып тывар дээн хүлээлгезин 104 тонна кылдыр күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедиткеннер.

Төрээн хоорайын чаагайжыдар, ногаанчыдар, арыг-шевер болдурар херекке комсомолчулар болгаш аныяктар боттуг салыышкының киирген. Бо чылын олар 3500 ыыштарны, 7000 ажыг чадан үүштерни тарып олурткан, 573 тонна демирни чыгташ, күрүнеге дужаган, чаартыкчы 43 санаддарны киирген, 47 концерттерни областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга көргүскеннер.

Хоорайның комсомол организацияларының кылган ажылдары-биле чергелештир, бар четпестерни демдеглевейн барып болбас. Кызылдың үлетпүр бүдүрүлге, тудуг болгаш транспорт черлеринде 34 комсомол эге организациялары ажылдап турар. Ынчалдаа, ол организацияларның чүгле 28-зи коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде киржип турар. Ол патриоттуг чаагай шимчээшкинни ылангыя нефть базазында, «Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелинде, төп сайгарылга базазында амга чедир ёзулуг калбартпаан. Оон кол чылдагааны чүдел дизе, коммунистиг күш-ажыл бригадазы болгаш шалыпчызы деп ат дээш чаршыны ВЛКСМ хооркомунун база чамдык комсомол организацияларының четпес удуртуп келгенинде.

«Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелинин начальниги эш Набоков аныяктарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгей салбаан. Тудугнун база септелгенин материалдары чок болган ужурунда ажылчыннар бүдүн хүннүн дургузунда ажыл чок турун бээр таварылгалар бар. А комсомол комитетинин секретары эш Крачек аныяк ажылчыннарның канчаар ажылдап, чурттап, өөренип, дыштанып турарын сонуургап көрбейн турар.

Кызылдың комсомол организацияларының амгы үеде кол сорулгазы чүдел дизе, аныяктар өртүзүнга кижизидилге ажылын улам күштелдиринде, оларның бүгү күжүн чеди чылдың үшкү чылының планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш демиселче эвилелдээринде, СЭКП-ниг XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелернин чедишкинниг күүседзин хандырарында болур.

С. СОДНАМ,
ВЛКСМ хооркомунун секретары.

Бир инектен 2700 кг сүт

Совет Эвилелиниг Коммунистиг партиязының XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чаршы Бии-Хемде «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелинин саанчыларының аразында улам калбарган. Колхозтун аныяк саанчызы Александра Сундуй бо чылын бодунга быжыглаан 37 инектерниг бирээзиндей-не 2700 кг сүттү саап, төрээн партиязының XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражырын хүлээнген.

Инектерниг автосаалдазын эш Сундуй мергежилдиг ажыглап, сүт саалдазын көвудедип, чыл эгезинден бээр бедик көргүзүглерни чедип ап, сөзүнге ээ болуп турар: чыл эгезинден бээр инек бүрүзүнден ол барык 1000 кг сүттү саглаш, Совет аныяктарның хүнүнге күш-ажылчы белектиг ужурашкан.

Чурукта: саанчы эш А. Сундуй. Фотозу **Г. Сиротиннин**

Бистің кукуруза звеновуста

СЭКП ТК-ның январь Пленумунун төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш «Улуг-Хая» совхозтун № 2 салбырында кукуруза звенозунун кежигүннери бистер боттарывыска бедиткен хүлээлгелерни алган бис. СЭКП-ниг XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелеривисти канчаар күүседип турарывысты Совет аныяктарның хүнүнде демдеглээри күзенчиг-дир.

Кедээ ажыл-агый культураларында үнелиг культура болур кукурузаны бо чазын 265 гектар шелге дербелчин уяланчак арга-биле тараан бис. Ол кукурузавыс ам бир дески үүнүп келген, оон чайгы ажаалдазын үргүлчү чорудуп турар бис. Төрээн Коммунистиг партиявыстың XXII съездизинге күш-ажылчы белек кылдыр гектар бүрүзүнден кукурузаның 410 центнер ногаан массазын ажаап алырын хүлээнмишаан, совхозтун № 1 салбырында эш Идам-Сюрюң удуртқан кукуруза звенозунун кежигүннерин чарышка ыыйгырган бис.

Бистің ыыйгырыывысты харыысы чедип келген. Партияның XXII съездизинге алдар болдурган чарышты өр звенонун кежигүннери база калбартып турар. Мурнунда ол звено кукурузаның га бүрүзүнден 350 центнер ногаан массаны алырын хүлээнген турган, а бистің ыыйгырыывысты алган сөөлүнде, эш Идам-Сюрюңнүң звенозунун кежигүннери гектар санындан 410 центнер ногаан массаны ажаап алыр дээш шудургу ажылдап эгелээннер. Кукуруза дээрге, хөй эт, сүт, дүн, чаг дээрзин кончуг эки билир бис. Ынчангаш сөзүвүске ээ болуп, га бүрүзүнден кукурузаның 410 центнерден эвээш эвес ногаан массазын ажаап ап шыдаар-даа бис.

К. КАНДАН-ООЛ,
кукуруза звенозунун удуртқучузу.

Өөрүп четтирдим

Бистің төрээн Коммунистиг партиявыстың, Совет эрге-чагыргавыстың ачызында аныяктар бистер ааскежиктиг, өөрүшкүлүг чурттап, эртемнерни шинчээдип ап, Төрээн чуртувустун чаагай чоруунга соруг кириишкиниг ажылдап турар бис. Оон тодаргай чижээн бодумнун амыдыралымдан, өөредилгемден көргүзүп болур мен. 1960 чылда областың хөгжүм-шин театрынга студияны ажыткан. Анаа областың янзы-бүрү булуңнарындан 11 ооллар, кыстар өөренип эгелээн.

Театр студиязының баштайгы курузун чедишкиниг доостувус. Шин артизиниг мергежили, чугаанын техникаазы деп тускай эртемнерге багай эвес өөрендим. Мээн кады өөреп турар өөрүм эштер Солун-оол, Чоолду, Наксыл-оол, Килик, Кипко болгаш өскелер-даа студияның баштайгы курузун эки өөренип доосканнар. Бистер өөренмишаан, концерттерге, «Малиновкага болган куда», «Төөгүр-оол» деп шиилерге киржип ойнаан бис.

Артист деп тускай мергежилди чедип ап, чонун мурнунга бараан болур дээн күзелим боттаныр дээрзин Совет аныяктарның хүнүнде демдеглевишаан, төрээн Коммунистиг партиямга чүрээмниг ханызындан өөрүп четтиргенимни илергейлеп тур мен.

К. КАРА.
театр студиязының сургуулу.

Өөредилге болгаш күш-ажыл

«Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар база РСФСР-ге улус өөредилгезиниг «системазын улам ыңай сөзырадыр дугайында» Хоойлуну боттандырбышаан, Чөөн-Хемчик районнуң школалары өөреникчилеринг 15 бүдүрүлге бригадаларын тургускан. Школаларның үстүү класстарының өөреникчилериндеп 500 кижи колхозтарның болган совхозтарның тараа, сиген шөлдеринге, мал фермаларынга ажылдаар.

«Искра» колхозта школаның өөреникчилери чайгы дыштанылгазын ажыктыг күш-ажыл-биле улам сырый холбаштырарын шиитпирлээннер. Олар бо чылын 25 гектар шөлге кукурузаны, 7 гектарга чигир свёклазын өстүрүп, күзүн ажаагаш төрээн партиязының XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражырын хүлээнгеннер. Ол школаның өөреникчилериниг үлегерин бүгү школаларның өөреникчилери эдергеп. Чижээ, Хорум-Даг школазының өөреникчилери хаваан кажаазын болгаш автомашиналар гаражын тударын шиитпирлээн.

Чыраа-Бажында школаның өөреникчилери совхозтун 50 хаваан ооллдарын, 20 бора-тоолайларын, 25 бызааларын азырап эгелээн.

Е. ГРИШИНА,
ВЛКСМ-ниг Чөөн-Хемчик райкомунун секретары.

Училищениг курсантылары

Балгазында № 11 механизация училищезинин курсантылары часкы практиказын колхозтарның болгаш совхозтарның хоову турлагларынга эрттирбишаан, чеди чылдың үшкү чылының часкы тарылгазын чедишкиниг чорударынга боттарының үлүүн база киргеннер.

Бо чылдың дүжүдүн кыска хуусаада чидириг чок ажаап алырынга, малга быжыг чем-суурну тургузарынга эң идепкейлиг киржип, төрээн Коммунистиг партиязының XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражырын курсантылар шиитпирлеп алганнар.

О. КҮЖҮГЕТ.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң хойжузу Кыргыс Хемер-оол ол колхозтуң аныяк малчыннарының бирээзи. Оон ажаалгазында ам нарын дүктүг 501 баш аныяк ирттер бар.

Эткен кыжын оон ирттери хүр чыл ашкан. Бо чылын ирт бүрүзүнден ортумаа-биле 3 кг дүктү кыргып алырын ол хүлээнген. Баштайгы кыргылда үезинде ол — хайнак иртчигештерниг бирээзинден-не ортумаа-биле 2 кг дүктү кыргып алган.

Эш Хемер-оол ам областың малчыннарының Наадымынга киржир эрге дээш чарышка киришпишаан, ирттерин чайгы одарда семиртип турар.

ЧУРУКТА: аныяк хойжу Кыргыс Хемер-оол. Фото В. Лутковтуу.

КОМСОМОЛЧУ САЛЫЫШКЫН

Бистің чуртувустун оолдар, кыстары бодунун өөрүшкүлүг, бүрүн хайнышкынныг амыдыралының байырлалын—Совет аныяктарның хүнүн ам дөрт удаа демдеглеп турар.

Бо чылын ол байырлал кайгамчык улуг төөгүлүг болуушкунга—төрээн Коммунистиг партиявының XXII съездизинге белеткел ажылдары-биле капсырлашкан чорук оноза өөрүнчүг. XXII съездини чыылдырар дугайында медээ бүгү аныяктарның сеткил-сагыжын хайныктырган, оон чогаадыкчы энтузиазмин, комсомолчу инициативаның шапкын эгелээшкиннерин өөскүдүп үндүрген. Бистің аныяктарывыстың кижи бүрүзү-ле съездиге кандыг-бир бедик көргүзүглүг ужуражыр дээш улам-на күженишкиниг ажылдап, чаа-чаа күрлавырларны илередип, коммунизм дээш бүгү улустун демиселинге идепкейлиг киржип турар.

Съездиге кижи бүрүзү бодунуң күш-ажылчы белектерин тудуп, аная коммунистиг ёзу-биле ужуражыр дээн, бистің Төрээн чуртувустун найысылалы Москванын аныяктарның алдарлыг эгелээшкинин бистің областың комсомолчулары болгаш аныяктары бо хүннерде улуг көдүрлүүшкүн-биле деткип турарлар.

Ол эгелээшкин XXII съездиге төлептиг ужуражыр дээш чарышка бодунуң туружун эзлеп алырынче аныяк ажылчын, колхозчу бүрүзүн, тускай мергежилинден болгаш профессиязындан хамаарылга чокка бүгү-ле аныяк кижи бүрүзүн кыйырган, коллективтиг эки хүлээлгелериниг хөлегезинге чаштынып алган, күш-ажыл кылбайн коммунизмче чаягаар базып кирерин ораладжыр чалгааларны сойгалап турар.

Тываның комсомолчулары болгаш аныяктары съездиниг ажыттынар хүнүнге бодунуң күжү-биле 10 мүң тонна сүттү саар. 17730 га кукурузаны тарып өстүргеш, га бүрүзүнден-не 300 центнерден эвээш эвес ногаан массаны ажаап алыр, 218 мүң тонна сигенни, 350 мүң тонна шыктыг мал чемнерни белеткээр, 830 тонна дүктү кыргып, күрүнеге дужаар деп, тодаргай хүлээлгени алганнар.

Амгы үеде ол сорулгаларны күүседирин шиитпирлээр дээш колхозтарның, совхозтарның колкол ажыл-агый участоктарында 2200 ажыг аныяк оолдар, кыстар хайнышкынныг ажылдап турарлар. Чөөн-Хемчихтин Бии-Хемниң болгаш Таңдының комсомолчуларының болгаш аныяктарының боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип келгенин бөгүн бистер херек кырында көрүп турар бис. Чөөн-Хемчик районнуң сүт-бараан фермаларының аразында социалистиг чаршытың тиилекчилери «Искра» колхозтун аныяк саанчылары болган. 5 айларның түннелинде сүт саалдазының талазы-биле дээре көргүзүглерни «Искра», «Большевик» колхозтарда аныяк саанчылар Нина Ооржак, Монгуш Намай дээш өскелер-даа чедип алганнар.

Тудугда аныяктар улуг күш болур деп, аныяк тудугжуларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилеринге СЭКП ТК-ның чедирген байырында чугаалаан. Бистің областың аныяк тудугжулары тудугнуң программазын боттандырар дээш бүгү улустун социалистиг чаршыжына киришпишаан, партияның XXII съездизинге бодунуң күш-ажылчы белээн база киирип турарлар «Тыва кобальт» комбинаттың аныяк тудугжулары коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинге шупту киржирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 3 хуу бедидерин, чаартыкчы саналдарны нептередип боттандырарының күсели-биле 2500 рубльди камнап алырын шиитпирлээннер. А «Тыва тудуг» трезинин аныяк тудугжулары съездиниг ажыттынар хүнүнге чедир туберкулёз эмнелгезин, 500 олуттуг кинотеатрны, ресторанны, эмнелгениң кезип эмнээр салбырын болгаш чамдык өске-даа тудугларны ажыглалга киирерин хүлээнгеннер. «Тыва кобальт» комбинатта бызаанчылар эштер Глухов, Плотников, Дажи-Даваа, Кызылда штукатуржулар бригадазының бригадири эш Военкова, кранщик эш Елизаров, монтажниктер эштер Чащухин, Харченко олар аныяк тудугжулар аразында улуг хүндүткелди ээлеп турар.

Комсомолчуларның тудуп тургускулаан күчүлүг домиалары, куруг турган черлерде өзүп үнгүлээн хоорайлар, суурлар-биле кады бистің аныяк совет кижилеривис—бо үениң мурнакчы тудугжулары өзүп үнгүлээн. Ол дээрге чаа чүүлдер дээш сыныш дивес эрестиг демиселчилер, бодунуң Төрээн чуртунуң сагыш-човангыр ээлери-дир.

Совет аныяктарның келир үе дээш чүткүлү болгаш күзел-соруу Төрээн чуртунуң ниити эргежыктары-биле дүгжүп турар. Продукцияның бүгү хевирлерин бүдүрерин көвүдедир чорук ажылчы чоннарның чаагай амыдыралының деңнелин бедидерин хандырар, бистің Төрээн чуртувустун коммунизмче базымын улам-на чоокшуладыр дээрзин олар кончуг эки билип, улус ажыл-агыйының бүгү адырларында улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар.

Бистің аныяктарывыс коммунизм тургузуушкунунга идепкейлиг киржири-биле кады тайбынның херээн база идепкейлиг камгалаап турарлар. Олар 100 ажыг чурттарның аныяктары-биле болгаш аныяктарның база студентилериниг 800 ажыг организациялары-биле харылзааны тудуп турар.

Бо чылдың июль-августа бүгү делегей аныяктарының Москвага болур шуулганы XX чүс чылдың ортан үезинде аныяктарның эң чугула амыдыралчы айтырыгларын; тайбыңны камгалаарының, чепсеглениишкинин дүжүреринин болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның айтырыгларын чугаалажыр. Ол чыышка аныяктарның социал-экономиктиг эргелерин, ужуралларын, аныяк херээженнерниң эргелерин хандырарының айтырыгларын, кижизидилгениң, өөредилгениң, культураның, дыштанылганың, спорттун дугайы дээш өске-даа айтырыгларны аная база тургузар.

Бистің аныяктарывыстың мурнунда бүгү-ле чүве белен. Бүгү чурттарга, бүгү делегейге билдингир маадырлар бистің аравыстан үргүлчү төрүттүнүп үнүп турар. Бөгүн совет аныяктар бодунуң хүнүн бүгү-ле черлерде байырлап эрттирбишаан, бистің төрээн Коммунистиг партиявыстың XXII съездизинге төлептиг ужуражырынче бодунуң бүгү күжүн улам-на сырый организастаарын хүлээнип ап турарлар.

В. ЧООДУ.
ВЛКСМ обкомунуң секретары.

АЙЛАҢ-КУШКАШ

Эзим-аърга ыраажызы
Эткир үннүг айлаң-кужум!
Эртенги хүн хаяазының
Эриг каазын ырлап берем.
Айлаң-кужум, чараш кужум —
Аныяк чаш ынакшылым!

Чүрээм долгау бодалымны
Чүгле сеңээ сөглээр дээн мен.
Чүүден артык эргим сарыым,
Чүнү бодап олуру сен?
Айлаң-кужум, чараш кужум —
Аныяк чаш ынакшылым!

Өңгүр үнүш, чечек, чимис
Чуртувуска сагланиазын,
Өөрүшкүнүң омак ыры
Чуртталгавыс каастазын.
Айлаң-кужум, чараш кужум —
Аныяк чаш ынакшылым!

СЕМЕН СОРИН.

Тиилелгениң демдээ ол-дур

Чалыы назын—ол дээрге,
Чалар от дег, уйгу-дыш чок,
Кичээл кылыр, өөренир,
Кидин хөглеп, хайнып чоруур.
Кижи бүрү тараа шөлдеп
иштээр өй-дүр.
Кыска хевин кедиргештин,
Кылаштажып, четтинчиптер,
Чалыы кижи черле ындыг,
Чайын спорт дээштиг чүткүүр,
Чыккылама соок дивес,
хаактаан чоруур.
Шала ыышкаш орун, майгын,
Шалып, дурген тудуг, бүдүг.
Шулүкчү дег ыыткыр ырлаан,
Шүм-не далай ыышкаш чалгаан,
Шүүлген боолуг таныыл болур —
чалыы ол-дур.
Чалыы назын—ол дээрге
Чамбы дипте ракета-дыр.
Келир улуг тиилелгениң
Кеди быжыг демдээ ол-дур.
Чалыы бистің салгакчывыс
Чараштан-на, Төрээн чурт сен,
чараштан-на!

Очулдурган С. САМБА-ЛЮНДУП.

КОЛХОЗТУҢ ЧОЛААЧЫЗЫ

Чөөн-Хемчик районда «Искра» кедээ ажыл-агый артелиниң аныяк чолаачызы Тулуш Семис-оол Совет аныяктарның хүнүнге күш-ажылчы белектиг ужуражып турар. Часкы тарылганың үезинде бодунуң планын ол хүн бүрүде ажыр күүседип, автомашинаазының ажаалдазын үлегерлиг хандырып келген. Үрезин сөөртүр хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип келгени дээш эш Семис-оолду тараажылар мактап, оон чүткүлдүг күш-ажылын, автомашинаны башкарарынга мергежилдиг бедин-биле үнелеп турар.

СЭКП-ниг XXII съездизинге төлептиг ужуражыр, чеди чылдың үшкү чылының оналгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чаршыка аныяк чолаачы идепкейлиг киржип турар. Ай бүрүзүнде сөөртүлге планын 120 хуудан өрү күүседирин, автомашинаның техниктиг ажаалдазын үлегерлиг хандырарын, капитал септелге чокка машинаны 100 мүң километр черге чорударын ол хүлээнген.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

„Социализм делегейде тиилеп турар“

Н. С. Хрущевтуң чугаазы—делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде

МАР

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээнинден бээр 20 чыл болганы-биле холбаштыр Москваның хөй-ниитизиниң төлээлекчилериниң хуралынга Н. С. Хрущевтуң чугаазы моол улустуң бүгү-ниити кичээнгейин бодунче хандыып турар. Совет чазактың баштыңының чугаазының тодаргай допчулалын радиога каш удаа дамчыдып, ажылчыннарның коллективтеринде, араттарның болгаш албан-хаакчыларның массалыг митингилеринде хайныышкынныг чугаалажып турар. Тудуг комбинадының бетонщиги Д. Чултэм митингиге: өйү келген айтырыгларны шиитпирлээрин төнчү чокка соңгаарладып болбас дээр дугайында делегейниң бүгү ак-сеткилдиг кижилериниң бодалын Н. С. Хрущев базa катап илеретти деп чугаалаан. 1941 чылдың июнь 22-де болган түүлдер кажан-даа катаптавас кылдыр бүгү-ле түүлдерни бөгүн кылыр ужурлуг.

КУБА

ГАВАНА. (СЭТА). Гавананың солуннары Совет Эвилелинче фашистиг Германияның халдаан хүүнден бээр 20 чыл болганын чырыткан хөй санныг түүлдерни бижип турар. ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң чугаазының болгаш ССРЭ-ниң Камгалал министри Маршал Р. Я. Малиновскийниң илеткелиниң допчулалдарын солуннар база парлап үндүргүлээн. Н. С. Хрущевтуң болгаш Р. Я. Малиновскийниң чугааларында Совет Эвилели Германия-биле тайбыңның керээзин дүрген чарарын саналдап турар болгаш кандыг-даа агрессорну кыңчыхтырбайн барын шыдаар күштүг деп айыткан түүлдү солуннар онзалап демдеглээн.

Бир эвес империалистер амы-тынын харамнанмайн, чаа дайынның өнчүк-төңгээзин үндүрүп келзе, тайбыңга ынакшылдыг хосталган улустар каттышкан күжениишкиннерибиле оларны эчизинге чедир узуткан чок кылыр дээрзин «Комбате» солун баш удур сагындырып турар.

АКШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң чугаазы америк солуннариың кичээнгейиниң төвүнде турар. Ол чугааның дугайында дыңнадыгларны Нью-Йорктуң солуннары бирги арыннарынга улуг эгелер-биле бижигилээн.

Н. С. Хрущевтуң чугаазында чепсегленииишкинни дүжүреринин. тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның, дайын сөөлүндеги үеним айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээриниң дугайында совет программаны солуннар бүлүртүң кылдыр тайылбырлаарын оралдажып турар. ССРЭ-ниң чазаа Герман Демократтыг Республика-биле тайбыңның керээзин бо чылын чарарын быжыы-биле бодал турар дугайында Н. С. Хрущевтуң чугаазын «кыжаныг-дыр» деп солуннар айыткан.

Бир эвес АКШ ядролуг чепсектиң шенелделерин катап эгелей бээр болза, ССРЭ ындыг шенелделерни база чорудар апаар дээр дугайында Совет Эвилелиниң баш улур сагындырыы турбуже АКШ-тың чазаа ядролуг чепсектиң шенелделерин катап эгелээринге белеткелди үргүлчүлеп турар дээрзин солуннар демдеглээн. Чижээлээрге, «Нью-Йорк геральд трибюннүң» бижээни болза: «Дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Вашингтонда Кеннединиң чазаа чер адаанга ядролуг шенелделерни катап эгелээриниң оруу-биле дүрген бар чыдар. Чазак черинге болгулаан төвүлел хуралдарга түгле шенелделерни катап эгелээр дугайында эвес, харын база оларны кажан, кайа эгелээр дугайында айтырыгны чугаалажып турар дээрзин улуг албан-дужаалдыг кижилер айтып турар».

КАР

КАИР. (СЭТА). Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээнинден бээр 20 чыл болганы-биле холбаштыр Москваның хөй-ниитизиниң төлээлекчилериниң Кремльдиң Улуг ордузунга болган хуралының дугайында база ол хуралга Н. С. Хрущевтуң болгаш Р. Я. Малиновскийниң чугааларының дугайында дыңнадыгларны Каирниң солуннары көскү черлеринге парлап үндүрген.

«Аль-Гумхурия» солуннуң бижээни: «Россия бо чылдың төнчүзүүнүң бетинде Төөн Германия-биле тайбыңның керээзинге ат салыр дээрзин Хрущев шиитпирлии-биле медеглеп турар-дыр. Бир эвес ядролуг шенелделерни Америка эгелей бээр болза, Россия оларны доп-дораан катап эгелээр деп үвени Хрущев Америкага чугаалап турар. Берлиниң кризиси чаа дайынның айылын болдуруп турар».

ПОЛЬША

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның солуннары Москвага болган хуралдың дугайында делгеренгей отчёттарны. Р. Я. Малиновскийниң илеткелиниң болгаш Н. С. Хрущевтуң чугаазының допчулалдарын парлап үндүрген. А «Трибуна люду» солун эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын бүрүү-биле парлаан. Ол солуннуң бижип турары болза: 20 чылдың мурнунда гитлержи эжелекчилерге удур совет улустуң маадырлыг демисели бистиң улузувуска идегелди болгаш бүзүрелди болдурган. Михаил Егоровтуң рейхстагтың бажыңының кырынга киискидир аскан Кызыл тугу бистиң тиилелгевистиң база тугу болган. Совет болгаш польша солдаттарының кады төккен ханы бистиң улустарның акы-дүңмалышкы найыралын быжыглаан. Ол найырал хостуг болгаш хамаарышпас Польшаның катап төрүттүнерин биске дузалаан, ол найырал бөгүн бистиң айыыл чок турар чоруувусту магадылап турар, ол найырал социализмни тургузар болгаш оран делегейге тайбың амыдырал дээш демиселге боттуг салыышкынны киирер арганы биске берип турар.

ВЕНГРИЯ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Москванын хөй-ниитизиниң төлээлекчилериниң хуралынга Н. С. Хрущевтуң чугаазын болгаш Р. Я. Малиновскийниң илеткелин «Непсабадшаг» солун «Бис чангыс-ла түүлче—быжыг тайбынче түткүп турар бис» деп эге-биле парлаан. Н. С. Хрущевтуң чугаазында соңгаарладыышкын чокка шиитпирлээр ужурлуг кол-кол айтырыгларны солун онзалап айтып турар. Хуралдың материалдарын Венгрияның өскедаа солуннары база парлап үндүрген.

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. (СЭТА). Лондоннуң парлалгазы Москваның хөй-ниитизиниң төлээлекчилериниң хуралынга Н. С. Хрущевтуң чугаазынга улуг кичээнгейни көрүндүрүп турар. «Таймс», «Дейли телеграф», «Дейли уоркер» солуннар чугаанын допчулалдарын парлап, Германия-биле тайбыңның керээзинин айтырыын шиитпирлээринин эргежок чугулазының дугайында, тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелер-биле кады Совет Эвилели бо чылдың төнчүзүнде ГДР-биле тайбыңның керээзинге ат салыр дээр дугайында Н. С. Хрущевтуң чугаазын онзалап демдеглеп турар.

Ындыг болза-даа буржуаз солуннар Н. С. Хрущевтуң чугаазын хажыдыр тайылбырлаарын оралдажып турар. ГДР-биле тайбыңның керээзин чарарын Совет Эвилелиниң болап турарының дугайында Совет чазактың баштыңының өстерин ССРЭ-ниң «кадыг-дошкунунуң» болгаш «дайынзыраанның» херечизи кылдыр ол солуннар чулчуруп турар. Барыын Германияның катап чепсеглениишкининин айыылдыының дугайында, гитлержи генералдар түгле бундесвериң командылап турар эвес, харын база НАТО-нуң шериглеринде кол албан-дужаалдарны эжелеп турар база гитлержи эжелекчилер-биле тулчуушкуннарга адалары өлүрткен француз болгаш англи солдаттарны командылап турар дугайында Н. С. Хрущевтуң сөстерин ол солуннар билдирбейн эрттирип каарын оралдажып турар.

ГДР

БЕРЛИН. (СЭТА). Берлиннин демократтыг парлалгазы Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээн хүнүнден бээр 20 чыл болганы-биле холбаштыр Москвага болган хуралдың дугайын болдунуң номчукчуларынга тодаргай таныштырып турар. «Нейес Дейчланд» солун Совет чазактың баштыңының чугаазын бонн канцлерге шыңгыы сагындырыг кылдыр үнелеп көрген.

Оон өске солуннар Н. С. Хрущевтуң чугаазының допчулалдарын «Чылдың төнчүзүнде ГДР-биле тайбыңның керээзинге ат салдынган турар», «Тайбыңның керээзинге кым-даа моондактап шыдавас» деп эгелер-биле парлаан.

Аденауэр болгаш дайынзырактар боттарының алдар чок бурунгуларының дуржулгазын болгаш таварышкан үүлезин утпас болза чогуур деп Н. С. Хрущев кичээндирип база кыйгырып турар деп профэвилелиниң «Трибюне» солуну демдеглээн.

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз хөй-ниитиниң болгаш парлалганың кичээнгейи Москвага болган хуралга Совет чазактың баштыңының чугаазынче угланган. Парижтиң бүгү солуннары Совет чазактың баштыңының чугаазының дугайында дыңнадыгларны бирги арыннарынга парлаан. Тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелер-биле кады Совет Эвилели чыл төнериниң бетинде ГДР-биле тайбыңның керээзинге ат салыр дээр дугайында Совет чазактың баштыңының чугаазынче кичээнгейни солуннар эң янзы-бүрү угланыышкыннар-биле көрүндүрүп турар. Моон-биле кады буржуаз солуннар Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказын «дүжүп бээринче негелде», Барыын талага «айыылдыг кыжаныг» кылдыр көргүзерин база катап оралдажып турар.

Ылаңгыя кедергей барыын үзелдиг «Орар» дээр солун бо талазы-биле онза шырбайып турар. Ядролуг чепсектиң шенелделерин сокса дыр дугайында чугаалажыышкыннарны барыын талакы күрүнелер эвес, а Совет Эвилели үзерин оралдажып турар дээр чергелиг үвени чулчуруурунга ол солун четкен.

«Юманите» солун Совет чазактың баштыңының чугаазының допчулалын парлап үндүрүп, Германия-биле тайбыңның керээзинге ат салырының аргазы-биле герман айтырыын соңгаарладыышкын чокка таарыштыр шиитпирлээриниң эргежок чугулазын бодунуң тайылбырларында айтып турар. «Ындыг керээни чарарын моон ынай соңгаарладып болбас, ССРЭ-ниң ол дугайын чугаалап турары шын-дыр, чүге дээрге, июнь 22-ниң база катап катаптаарын ССРЭ күзевейн турар. Бис ону түүлдүг деп көрүп турар бис, чүге дээрге 1940 чылдың халаптыг чазын база катап чурттап эрттирерин күзевейн турар бис» деп «Юманите» солун бижээн.

Ю. А. ГАГАРИННИ ЧАЛААНЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң тайбыңны быжыглаарынче угланган күжениишкиннерин Индияның хөй-ниитизи бедии-биле үнелеп турар деп Дели чоогунда Газиабад хоорайга болган митингиге, культура харылзааларын хөгжүдер талазы-биле индий-совет ниитилелдиң ух чер салбырының секретары Гупта медеглээн. Культура харылзааларын хөгжүдер талазы-биле индий-совет ниитилелдиң национал төвүлели Индияга келириниң чалалгазын Ю. Гагаринче чоруткан дээн оон дыңнадыын диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Юрий Гагаринниң шылгарангай чедиишкиннери тайбыңның керээнге, кижи төрелгетенниң депшилгезиниң керээнге бараан болуп турар деп Гупта демдеглээн.

Фронтучулар-биле ужуражыышкын

Областың Алдан-Маадыр аттыг чурт шинчилел музейи Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээнинден бээр 20 чыл болганы-биле холбаштыр Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужуражыышкынны организастап эрттирген.

Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээн хүнден бээр 20 чыл болганының дугайында илеткелди Дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы, төөгү эртемнериниң кандидады Ю. Л. Аранчын кылган.

Бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, тулчуушкуннарга өлген маадырлар дээш залда чыылганнар бут кырынга туруп ёзулал кылган.

Индирде — Ленинчи шаңналдың лауреады чогаалчы А. А. Прокофьевтиң «Россия» деп шүлүглелиниң маадырларының бирээзи Авксентий Шумов. Тыва чурттуг алышкылар: Василий, Авксентий, Иван, Семен, Александр, Лука Шумовтар дайынның кадыг-берге чылдарында Ленинград фронтузунга эрес-дидим тулушканнар. Оон дугайын Авксентий Шумов чугаалап турда, Александр Прокофьевтиң «Россия» деп шүлүглелиниң дараазында одуруглары дег каракка көстүп келир.

Минометтар, Шумовтар дег күдер күштүг,
Минутада-он сес миннии
какыртыптар.
Оларның ол октарының
ыңгызы дег
Онза каржы өштүг килең
кааа турар.
Шак ол пуд-пуд миннерни
Вася Шумов
Чаяап шаңнаан күжү-биле
картошка дег
Унче киир каап, кавындылап
ада бээрге
Угаан-кут чок фашистер-даа
өртенгилээр.
Хоорай, суурун дыңна,
авай — Россия!
Хортан немец кан, шой
шупту шурап-ла тур.
Шак ол чаага эр—Шумов
алышкылар
Чаңныс минни ийи муң пуд
ажыр аткан.

Оон соонда Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Ефимов, ТАР-ның эки-турачы аттыг эскадронунуң составы-биле дайынга киришкен Н. Севил, чүгле боду часкаан безин 28 «дылдарны» тудуп эккелген, Совет Эвилелиниң Маадыры, разведчик Н. Кабак болгаш өскелер-даа боттарының сактыышкыннарын чугаалааннар.

Чурукта: ужуражыышкынның киржикчилери **(солагай талазындан)** Совет Эвилелиниң Маадыры Н. Кабак, А. Шумов, эки-турачы От-оол, Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Ефимов болгаш эки-турачы Н. Севил.

Сөзү болгаш фотозу
А. Аиршин.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

БУТ БӨМБҮҮ

Кызылга бирги чер дээш бут бөмбүүнүң ай ажыг үргүлчүлел келген маргылдаазы доостур чыгаан. Маргылдаада киржип турар командаларның амгы байдалы мындыг:

«Торпедо» командазы ойназа чогуур 8 оюннарының чедизин ойнаан болгаш алза чогуур 42 сандан 41-ни алган. Ол команда боттарының удурланыкчыларының хаалгазынче 107 мячикти киирген болгаш бодунуунче чүгле 11-ни эрттиргеннер. Мындыг түүнел мурнунда чылдарда кажан-даа турбаан. «Спартак» командазы 36 сандан 32-ни алган. Дараазында черлерде «Буревестник»—39-тан 31-ни, «Динамо»—39-тан 28-ти, бирги чүүк АТК-зы—45-тен 31-ни, «Труд» командазы 36-дан 22-ни алган чоруп турар.

«Коммунтудугунун» бут бөмбүүчүлери 22, бус-турбина станциязының командазы 11 санныг. Аэропорттуң командазы маргылдааның эгезинде чүгле 4 оюн эрттиргеш, оон соонда шуут келбестээн болгаш сөөлгү черни алган.

Бирги болгаш ийиги чер дээш маргылдаа «Торпедо» болгаш «Спартак» командаларының аразында болур. Бир эвес «Торпедонуң» улуг-даа, бичии-даа улустар командалары «Спартактың» командалары-биле хайым кылдыр ойнаар болза олар бирги черни алыр, а «Спартак» командазының кайызы-даа удуп алыр болза, ам бирги черни алыр.

Удавас областа бирги чер дээш бут бөмбүүнүң маргылдаазы эгелээр. Анаа Кызылдан 4, районнардан 2 шилиндек командалар киржир.

Ю. МЫЛЬНИКОВ.

КӨРҮЛДЕ БОЛУР

СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдуруп, бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң ажылын экижидер болгаш улам ыңай хөгжүдер сорулга-биле, ол ышкаш уран үүлге салым-чаяанныг кижилерни илередири-биле бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң Москва хоорайга ам болур көрүлдезинге белеткелди чорудары-биле холбаштыр областың Культура эргелели болгаш ВЛКСМ обкому кады бот-тывынгыр уран үүлдүң область көрүлдезин 1961 чылдың июль 14-тен 16-га чедир Кызылга эрттирерин профэвилелдериниң область Төвүлелинге СЭКП Тыва обкому чөпшээрээн. Уран үүл көрүлдезин белетиззириниң болгаш эрттиреринин талазы-биле комиссияны болгаш жюрини тургускан. Область көрүлдезинге эң дээре черлерни алган районнарга дараазында шаңналдарны тургускан:

Бирги шаңнал чаңгыс — 200 рубль.
Ийиги шаңнал ийи — 100 рубль.
Үшкү шаңнал үш — 50 рубль.

5 рубльден 10 рубль чедир аңгы-аңгы күүседикчилерге 50 шаңналдарны тургускан. Ол ышкаш ыр, шии, танцы, ансамбль коллективтерин тус-тузунда шаңнаар 50 рубль түүнүг бир-бир шаңналдарны доктааткан.

Бот-тывынгыр уран үүлдүң область көрүлдезинге дөрт үүс ажыг кижилер киржири көрдүнген.

Ам көрүлдениң түүнелинге уран үүл коллективтеринге кодээ ажыл-агый артельдериниң кежигүннери колхозчуларның болгаш совхозтарның ажылчыннарының калбак киржилгези, ол ышкаш национал уран үүлдүң сайзыраан хевирлери база чер-черде авторларның боттарының чогаатканы чаа ырларын, аялгаларын, танцыларын, шоодуглуг чечен-мерген чугааларын, шүлүктерин онза үнелеп көөр.

Кызылчылар тиилээн

Беш хүннериниң иштинде культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының спорт шөлүнге эрткен областың баскетбол маргылдаазы доозулган.

Маргылдаа үезинде 15 оюннарны эрттирген болгаш чаңгыс-даа оюн хайым болбаан: шупту удуг болгаш уттуругбиле доозулгулаан. Кызылдың септелге заводунуң баскетболчулары чаңгыс-даа командага уттурбайн бирги черни алган. Ийиги черни Барыын-Хемчиктиң кодээ спортчулары алганнар. Үшкү черде Бай-Тайганың баскетболчулары. Тиилекчи командага шилчиир кубокту тывыскан.

Септелге заводунуң спортчулары июльда Чита хоорайга Сибирьниң болгаш Ыраккы Төөн чүктүң девискээр аайыбиле маргылдаазынга бистиң областың спортчу алдарын камгалаарлар.

Областа АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа болгаш Кызылга булуттагылап каап турар хүн болур, областың чамдык черлеринге чаашкыннар болур. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат өй-тавында, үгаанылыышкынныг. Агаарның температуразы: областа—18—23, а Кызылга—21—23 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ХОСТУГ ШАКТА

Тывыңар

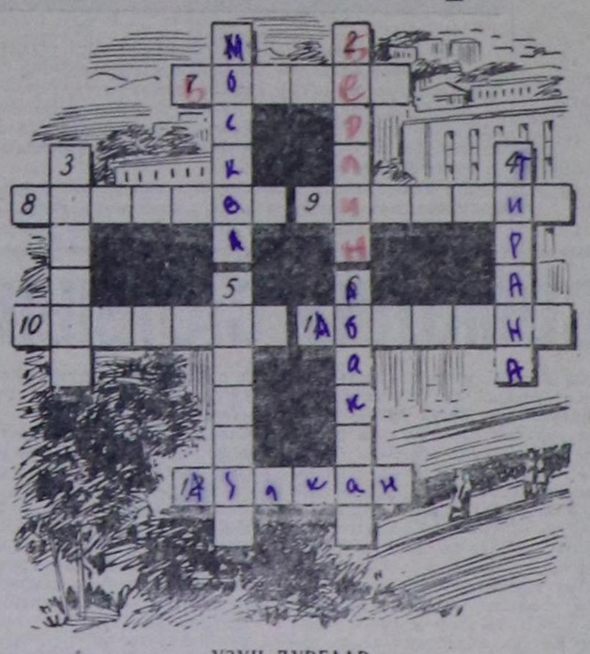

УЗУН ДУРГААР

1. Делегейниң эң улуг хоорайларының бирээзи.
2. Герман Демократтыг Республиканың найысылалы.
3. Кыдатта улуг порт хоорай.
4. Албаниянын Улус Республиказының найысылалы.
5. Цейлонда хоорай.
6. Иранның найысылалы.

ДООРА ДУРГААР

1. Индияның улуг хоорайларының бирээзи.
2. Польша Улус Республиканың найысылалы.
3. Кипр ортулукта хоорай.
4. Совет Эвилелиниң Европа кезиинде улуг хоорайларның бирээзи.
5. Мурнуу Африка Эвилели биле Родезия, Ньясаленд федерациязының кызыгаарында хоорай.
6. Хакас автономнуг областың төвү.

Географтыг кроссвордту «Сүт-Хөл» совхозта Б. ОНДАР тургускан.

Культураның болгаш дыштанылганың парыгынга Тываның хөгжүм-шии театрының «Шапитто» деп көжүп чоруур театрының көргүзүглери дараазында хүннерде болур:

ИЮНЬ 25-ТЕ

Е. Жарковский.

Баштайгы үндүрүүшкүнү
КУРОРТКА ТАНЫЖЫЛГА
үш көжегелиг оперета (тыва дылда).

ИЮНЬ 30-ДЕ

ОПЕРЕТА БОЛГАШ ЭСТРАДА КЕЖЭЭЗИ

Шилерниң көргүзүүшкүнү кежээкиниң 8 шак 30 минутада эгелээр.

Паркка касса хүннүң-не хундускүнүң 3 шактан эгелеп ажылдап турар. Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

Дирекция чери.

КИНОТЕАТРЛАРГА

ИЮНЬ 25-ТЕ

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Мичман Панин»** — 9.30, 11.30 шактарда. **«Дээр аяскан»**—1.30, 3.30, 5.30, 7.30 шактарда. **«Хойзингерниң үүлгедии»**, **«Дээр аяскан»**—9.30 шакта. (биче залга): **Мультипликация**—12.30, 2.30 шактарда. **«Бедик»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **Мультипликация**—10 шакта. **«Гитаралыг кыс»**—11.15, 1.15, 3.15 шактарда. **«Вектиң эгезинде»**—5.15 шакта. **«Дүвүрээзиниг хүн»** (делгем экранныг)—7.15 шакта. **«Хып турар ортулук»**, **«Вектиң эгезинде»**—9.15 шакта.

«ВОСТОК»: **«Баши-Ачук»** 11, 1 шактарда. **«Оожум Дон»** (3-кү сериязы)—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Төрээн чуртундан ыракта»**—1, 3, 5, 7, 9 шактарда.

ИЮНЬ 26-ДА

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Партизанныг чалбыыжы»**—11.30 шакта. **«Дээр аяскан»**—1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда. (биче залга): **«Отельден чарылгачы»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Бир районда»**—11.15, 1.15, 3.15, 9.15 шактарда. **«Самолет 9 шакта чоруур»** (делгем экранныг)—5.15, 7.15 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Вектиң эгезинде»**—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Анголаның улузу-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазы

КАИР. (СЭТА). Азияның болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыжылгазының Төвүлелиниң доктаамал секретариадының шиитпирибиле «Азия болгаш Африка чурттарының улустарының Анголаның улузу-биле база өске-даа португал колониялларының улустары-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазының неделязын» июнь 21-де эгелээн.

Анаа холбаштыр португал колониалдыг тергиидээшкинге удурланыышкынның чыскаалдарын болгаш массалыг митингилерин ол неделяның дургузунда организастаарынче, а база ол ышкаш Анголаның улузунуң демиселин деткээн кампанияны парлалгага болгаш радиога эрттиреринче кыйгырып турар телеграммаларны доктаамал секретариат африка-азия эп-сеткил каттыжылгазының национал комитеттеринче чоруткан.

КОНГОНУҢ ЧАҢГЫС ЭВИНИҢ ТАЛАЛАКЧЫЛАРЫНЫҢ УЛУГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

СТЭНЛИВИЛЬ. СЭТА-ның корреспондентизи **Г. Федяшиниң** дыңнадып турары болза:

Республиканың дүрүм ёзугаар чазаанын төлээлекчилери биле Леопольдвиль эрге-чагыргаларының төлээлекчилериниң аразынга Леопольдвильге болуп эрткен чугаалажыышкыннарга Конгонуң парламентизин июнь 25-те чыылдырар дугайында дугуржулганы чедип алганын Конгонуң хөй-ниитизи ханыышкын-биле уткаан.

Ол дугуржулга болза, Антуан Гизенганын баштап турары болгаш конго парламентиниң депутаттарының база сенаторларының әлээн кезиниң деткип турары чазактың шудургу күжениишкиннериниң түңнелинде чедип алдынган. Ам чуртту барык-ла ийи чыл чыгам бергедедип турар болгаш чурттакчы чонну качыгдал-түргедилге, ажыл чокталыр чорукка болгаш бот-бодун өлүржүр дайынга таварыштырып турар аар-берге кризисти болдунар-ла дүргени-биле, чок кылыр дээн чүткүлү-биле Гизенга чурттуң сонгулдалыг дээди органын доп-дораан чыылдырар дугайында саналды кылган.

Гизенганың ол эгелекчи чоруун чурттуң чонунун бүгүле бөлүктери сорук кириишкин-биле деткип турарын барымдаалаан. Касавубу болгаш ооң талалакчылары боттарының ындында-ла бойлап калган ат-алдарын улам-на чидириниң корткаш, парламентини чыылдырарынга удурланып шыдаваннар.

Леопольдвиль чанында «Лованиум» деп католиктиг университеттиң бажынынга парламент хуралын эрттирер деп Леопольдвильге чугаалажыышкыннарга шиитпирлээн. Парламентиниң ажылын катап эгелээринге хамаарышкан өске-даа айтырыгларны база дугурушкан. Леопольдвильге, ылаңгыя «Лованиум» деп университеттиң районунга айыыл чок чорукту хандырарын Каттышкан Нациялар Организациязынга онааган.

«Конго республиканың хамаарышпас чоруунуң болгаш хосталгазының иштики болгаш даштыкы дайзыннарының бүгү-ле күжениишкиннери турза-даа, даштыкының корум-чурумнарын чаа хевирбиле катап тургузарынга амдаа ынанып турар колонизаторларга ажыглал кылдыр бистиң чуртувусту кезек-кезек кылдыр үзер чорукту болдурбазынга бүрүн шиитпирлиг бис. Конго айтырыын тайбың арга-биле, Конгонуң улустарының төлээлекчилериниң турасоруун парламентиге илередириниң аргазы-биле шиитпирлээринге бүрүн белен бис. Бо талазы-биле бисти чурттакчы чоннуң колдуг хөй нуруузу деткип турар»—деп, чоокку эрткен хүннерде Леопольдвильден арай боорда чедип келген, конго сенаттың кежигүнү Асумани Сенги СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга медеглээн.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, кодээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00379. Чагыг № 1337. Культура эргелелиниң типографиязы.